

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Sociální práce

Studijní obor Penitenciární péče
(kombinace):

**TRESTNÁ ČINNOST MLADISTVÝCH
ADOLESCENTS' CRIMINAL ACTIVITY**

Bakalářská práce: 07-FP-KSS-4001

Autor:

Marek DUCHÁČEK

Podpis:

Adresa:

Malinová 161

460 10, Liberec 20 – Ostašov

Vedoucí práce: Mgr. Květuše SLUKOVÁ

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
80	16	0	12	29	1+1CD

V Liberci dne 1. dubna 2009

CD obsahuje **celé** znění bakalářské práce.

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne: 1. dubna 2009

Marek Ducháček

Děkuji tímto vedoucí bakalářské práce Mgr. Květuši Slukové za její cenné rady a připomínky a za vstřícnost a ochotu při tvorbě této práce. Zároveň děkuji své manželce Marcele a dceři Aničce za jejich trpělivost a pochopení. Rovněž děkuji za cenné rady a podněty pracovnícím Oddělení kurátorských činností Magistrátu města Liberec Bc. Jidřišce Špísové a Bc. Markétě Brebtové.

Název bakalářské práce : Trestná činnost mladistvých

Název bakalářské práce : Adolescents' criminal activity

Jméno a příjmení autora : Marek Ducháček

Akademický rok odevzdání bakalářské práce : 2009

Vedoucí bakalářské práce : Mgr. Květuše Sluková

Resumé :

Bakalářská práce se ve svém obsahu zabývala problematikou kriminality nezletilých a mladistvých, přičemž vnímá tuto oblast jako velmi citlivé společenské téma, kterému je třeba věnovat odpovídající pozornost. Práce je tvořena ze dvou základních částí. V části teoretické, práce popisuje pomocí zpracování a prezentace odborných literárních zdrojů, základní činitele a vlivy působící na mládež z pohledu rizik pro budoucí delikventní chování, mezi něž můžeme zařadit především poruchy chování, vnitřní vlastnosti jedince, vliv vrstevnických skupin, vliv rodiny a školy a v neposlední řadě vliv médií. V praktické části se práce zabývala vyhodnocením kriminality mládeže v České republice po roce 1990 a vývojem kriminality mládeže v Libereckém kraji v letech 2003 až 2007. Vývoj hodnotí pomocí sekundární analýzy dat - vyhodnocením a analýzou statistik Ministerstva vnitra České republiky a Policie České republiky. S využitím statistik Magistrátu města Liberec práce krátce zhodnotila vývoj na Oddělení kurátorských činností. Jako součást praktické části byla zpracována kazuistika s mladistvou recidivující pachatelkou trestné činnosti.

Klíčová slova : kriminalita mládeže, nezletilí, mladiství, delikvence, provinění, poruchy chování, drogová problematika.

Summary

The Bachelor's elaboration has treated in its contents the problems of delinquency committed by minor children and the youth perceiving this sphere as a very sensible social theme, which ought to be attended with relevance.

This elaboration has been made out from two basic parts. The theoretical part describes specialistic sources by an elaboration and presentation, the basic factors and the influences affecting the youth from the point of view of risks for a future delinquent behaviour, to which belong above all failures of the behaviour, the inner qualities of the individual, the influence of contemporary groups, the influence of the family and school and at last the influence of the mass media.

The practical part of this elaboration has treated the assessment of juvenil delinquency in the Czech Republic after the year 1990 and the development of juvenil delinquency in the region of Liberec during the years 2003 – 2007. The development has been assessed by means of a secondary analysis of dates, the assessment and analysis of statistic obtained from the Ministry of the Interior of the Czech Republic and the Police of the Czech Republic.

Using the statistics of the municipal authorities of the city of Liberec, this elaboration has assessed the development in the department of the curator's activity.

There has been elaborated the casuistry of juvenil recidivous perpetrating penal activities.

Keywords : Juvenil criminal actions, minor children, delinquency, culpable actions, failures of behaviour, drug problems.

Resümee

Die Bakkalaureatarbeit beschäftigte sich in ihrem Inhalt mit der Problematik der Kriminalität von den minderjährigen und jugendlichen Tätern, wobei sie dieses Gebiet als ein sehr sensibles gesellschaftliches Thema wahrnimmt, dem die entsprechende Aufmerksamkeit gewidmet werden soll. Die Arbeit wird durch zwei Grundteile gebildet. In dem theoretischen Teil beschreibt die Arbeit mittels der Bearbeitung und der Präsentation der fachlichen Quellen die Grundfaktoren und die Einflüsse, die auf die Jugend wirken, aus der Hinsicht der Risiken für das zukünftige delinquente Verhalten, in die man vor allem die Verhaltensstörungen, die inneren Eigenschaften des Einzelwesens, den Einfluss der Altersgenossengruppen, den Einfluss der Familie und der Schule und auch den Einfluss der Medien einordnen kann. In dem praktischen Teil beschäftigte sich die Arbeit mit der Auswertung der Jugendkriminalität in der Tschechischen Republik nach 1990 und mit der Entwicklung der Jugendkriminalität im Kreis Liberec in den Jahren 2003 – 2007. Die Entwicklung wird mit der sekundären Datenanalyse – mit der Auswertung und der Analyse von den Statistiken des Innenministeriums der Tschechischen Republik und der Polizei der Tschechischen Republik bewertet. Mit der Ausnutzung von den Statistiken des Stadtamtes der Stadt Liberec bewertete diese Arbeit die Entwicklung in der Abteilung der Kuratortätigkeiten.

Als Bestandteil des praktischen Teiles wurde die Kasuistik mit einer jugendlichen rezidivierenden Täterin der Straftätigkeit bearbeitet.

Schlüsselwörter: Jugendkriminalität, minderjährig, jugendlich, Delinquenz, Verstoß, Verhaltensstörungen, Drogenproblematik.

OBSAH

1 Ú v o d	8
TEORETICKÁ ČÁST.....	10
2 Kriminalita mládeže	10
2.1 Vymezení základních pojmů	13
2.2 Klasifikace poruch chování	15
2.3 Charakteristika poruch chování v dětském věku	17
3 Příčiny vzniku kriminálního chování	19
3.1 Vývojová podmíněnost poruchového chování.....	20
3.1.1 Raný školní věk	21
3.1.2 Střední školní věk	22
3.1.3 Období puberty	22
3.2 Vnitřní vlastnosti jedince.....	23
3.2.1 Typy poruch chování	24
3.2.2 Příznaky poruchovosti sociálního chování ještě před dokončením 15. roku života	26
3.2.3 Příznaky antisociálního chování po 15. roce věku.....	26
3.3 Vnější vlivy působící na jedince	28
3.3.1 Vliv rodiny na poruchy osobnosti.....	28
3.3.2 Vliv a působení školy	31
3.3.3 Vliv okolí a party na kriminální chování mladistvého.....	32
3.3.4 Drogová problematika	34
3.3.4.1 Drogová závislost na látkách s centrálně stimulačním účinkem	35
3.3.4.2 Drogová závislost solvenciového typu	36
3.4 Romská komunita	36
3.4.1 Profil mladistvého Roma s delikventním chováním	39
3.5 Vliv médií na poruchové chování	42
PRAKTICKÁ ČÁST	43
4 Vývoj trestné činnosti nezletilých a mladistvých v letech 1990-2007 v České republice.....	43
4.1 Použité metody	43
4.2 Popis zkoumaného vzorku.....	44
4.3 Stanovení předpokladů.....	44
4.4 Vývoj kriminality v České republice po roce 1989	45
4.5 Vývoj přístupu ke kriminalitě mládeže po roce 1989	48

5 Kriminalita mládeže v Libereckém kraji v letech 2003-2007.....	50
5.1 Celková kriminalita mládeže v letech 2003-2007 v Libereckém kraji	50
5.2 Vývoj násilné trestné činnosti mládeže.....	53
5.3 Vývoj majetkové trestné činnosti mládeže	56
5.4 Vývoj hospodářské trestné činnosti mládeže	59
5.5 Vývoj mravnostní trestné činnosti mládeže	60
5.6 Klienti kurátorského oddělení Magistrátu města Liberec	61
6 Vyhodnocení předpokladů	64
6.1 Předpoklad číslo 1.....	64
6.2 Předpoklad číslo 2.....	64
6.3 Předpoklad číslo 3.....	64
7 ZÁVĚR	65
8 Navrhovaná opatření.....	67
Seznam použitých informačních zdrojů	68
Seznam příloh.....	71
PŘÍLOHA - KAZUISTIKA.....	72

1 Ú v o d

Citát : „*Lidskému rodu není nic dražšího než děti.*“

Livius

Problematika kriminality mládeže mne zajímá již dlouhodoběji. Jelikož se jedná o tradiční součást kriminologie, mám k této problematice ve svém zaměstnání blízko. Za čtrnáct let své praxe u Policie České republiky jsem se setkal s množstvím dětí a mladistvých, kteří se dopustily ať méně či více závažného protispolečenského jednání. Spojitost můžeme vysledovat s celkovým vývojem trestné činnosti ve společnosti. Můžeme zde zaznamenat šíření násilí, brutality a agresivity, s níž jsou činy páčány, vývoj drogové problematiky či šířením rasismu. Toto vše se stává běžnou součástí našich životů a zde je právě ono nebezpečí dopadu na děti a mládež. U nejmladších se setkáváme s krádežemi drobností, jako jsou pastelky, sušenky či hračky v obchodních domech. Toto jednání se zpravidla nalézá u dětí ve věku 10-12 let. Dá se říci, že jde o spontánní, okamžité jednání bez složky plánování či přípravy, zpravidla vedoucí k obstarání si věci, po které dítě touží a nemůže si jej z jakýchkoli důvodů koupit. S postupným stárnutím však děti a mládež přechází k závažnějším formám provinění, jak se trestná činnost u mládeže nazývá. Leckdy toto jednání má již znaky organizované skupiny, jejíž schopnost plánovat a realizovataráží mnohé zkušené odborníky i laickou veřejnost, ke které se tyto informace většinou dostávají z médií. Mezi nezanedbatelné vlivy dnešní doby musíme zařadit i vliv masových médií jako jsou televize, internet, rozvoj počítačových her, kde je mnohdy násilí daleko za hranicí normálu a zdravého rozumu.

Negativní vývoj v době od nástupu demokracie se nedaří zvrátit ani přes snahy mnoha odborníků, institucí i laické veřejnosti. Stejně jako v západních zemích se hledají nové strategie a přístupy jak v preventivních tak i trestních opatřeních. Jako významný rozdíl od západních zemí však máme mnoho desetiletí propadu v hledání a řešení této závažné společenské problematiky.

Na vzniku sociálně patologických jevů u mládeže má podíl mnoho faktorů, které se vzájemně prolínají a ovlivňují. Z tohoto důvodu se v případě kriminality mládeže jedná o multidisciplinární problematiku, které se věnuje například kriminologie, psychologie či sociologie. Nedílnou součástí hledání nových strategií a přístupů musí být maximální snaha všech dotčených institucí, ale i celé společnosti, abychom dohnali dluh z minulosti a mohli tak ochránit nejmladší generaci naší společnosti.

Tato práce si neklade ambice nalézt řešení této bolestivé oblasti naší společnosti, avšak autor se chce pokusit popsat základní okruh vlivů, které se na vzniku sociálně patologických jevů mládeže významně podílejí a dále analyzovat vývoj kriminality mládeže po roce 1989 v České republice a v posledních pěti letech v Libereckém kraji.

Základem je studium odborné literatury, které bylo k této problematice napsáno poměrně mnoho. Jedná se o díla autorů z pohledu různých oborů, které se o tuto problematiku zajímají. Tyto získané znalosti se prolínají s vlastními zkušenostmi autora. K posouzení vývoje kriminality budou použity zejména kriminální statistiky Policie České republiky. K získání zkušeností v této oblasti autor využil odborné praxe konané ve druhém a třetím ročníku, kterou absolvoval na Službě kriminální policie a vyšetřování Okresního ředitelství v Liberci – linie mládež, mravnost, extrém a v druhém případě na Magistrátu města Liberec, Odbor sociální péče, Oddělení kurátorských činností a Oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Tyto praxe jsou velmi dobrým přínosem pro praktickou zkušenost v oblasti této problematiky z více pohledů než jen služby pořádkové policie, kde autor pracuje. Na těchto pracovištích pracují lidé s odborným vzděláním a mnoha zkušenostmi, kteří jak autor poznal, věnují této problematice i mnoho času nad rámec svých povinností. Například pod hlavičkou Magistrátu města Liberec vykonává svou činnost Komise sociálně-právní ochrany dětí, ve které pravidelně zasedají odborníci z řad pracovníků magistrátu, policie, dětských psychologů a psychiatrů a různých institucí, které se věnují této problematice. V průběhu praxe měl autor s pochopením pracovníků možnost zapojit se do jejich práce a poznat tak složitost této oblasti kriminalistické a sociální práce

Mezi hlavní faktory ovlivňující vývoj sociálně-patologických jevů mládeže můžeme zařadit genetické dědictví, vliv rodiny, společnosti, etnických skupin, vliv part. V některých případech můžeme přiřadit děti tělesně, duševně či smyslové poškozené. Zpravidla se však jedná o smíšené příčiny, jejichž nezvládnutí, respektive neřešení, napomáhá vzniku popisovaných jevů. V dnešní době je rodina spíše jakousi „skořápkovou institucí“, jelikož je dnes výhradně zakládána kvůli emočnímu uspokojování dospělých, je málo stabilní a mnoho dětí dnes vyrůstá pouze s jedním rodičem, který na výchovu v některých případech nestačí.¹

Myslím si, že snahou nás všech by mělo být vytvářet co nejlepší podmínky pro vývoj dětí, jít jim příkladem a vytvořit co nejúčinnější metody a přístupy pro pomoc těm, kteří mají k sociálně-patologickým jevům blíže.

¹ MATOUŠEK, O.: *Sociální práce v praxi*. 1. vydání, Portál Praha : 2005. ISBN 80-1367-002-X. str. 267

TEORETICKÁ ČÁST

2 Kriminalita mládeže

Jako velmi vážný problém celé společnosti je nutno vnímat kriminalitu dětí a mládeže, v některých oborech též označovanu termínem juvenilní delikvence. Děti a mládež tvoří jeden ze základních kamenů naší společnosti a tím jsou důležití pro budoucí rozvoj společnosti. Kriminalita mládeže, jako součást kriminality vůbec, je negativní sociálně-patologický jev charakterizovaný porušováním právního řádu, jehož subjekty jsou mladí lidé.

„Kriminalita - neboli zločinnost je negativní společensko-historicky podmíněný jev; souhrn jednání, jehož důsledkem je trestná činnost.² Co je to trestný čin stanovuje v současnosti platný trestní zákon, v němž je vymezeno jaké podmínky musí jednání splňovat, aby bylo možno hovořit o trestném činu a ve zvláštní části tohoto zákona jsou uvedeny všechny činy, které jsou v naší republice trestné, přičemž u každého je stanovena výše trestu. Jakým způsobem probíhá řízení proti pachatelům kriminality určuje zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

Již z toho, že kriminalita je jev společenský, je patrné, že tato se vyskytuje v každé společnosti a v každé době a pravděpodobně se ji nikdy nepodaří vymýtit. Protože všichni žijeme v určité společnosti, je přirozené, že se kriminalita dotýká nás všech. Ne každý člověk má jistě se zločinností přímou zkušenost, ale pokud někdo ještě nebyl pachatelem ani obětí, jistě se ho tento jev dotkl alespoň nepřímo - když si například v novinách přečetl o spáchání nějakého zločinu nebo viděl zprávy v televizi.

Černé kroniky jsou jedny z nejsledovanějších rubrik v tisku, a v televizních zpravodajstvích jsou také kriminální delikty takřka na denním pořádku. Pro novináře a reportéry přitom při honbě za senzací platí nepsané pravidlo: čím zvrhlejší, horší a morbidnější zločin byl spáchán, tím více necht' je všem na očích. Není divu, že, je-li násilí neustále na očích veřejnosti, lidé se bojí. Cílem naší společnosti pochopitelně není, aby lidé žili v panickém strachu a hrůze, kdy se jim co přihodí, avšak strach má do určité míry i kladný efekt, neboť lidé si na své věci, zdraví a životy dávají větší pozor a chovají se opatrněji, jestliže se o ně bojí. Tímto nechce autor zajisté pachatele kriminality vybízet k vyvíjení vyšší aktivity. Je pravděpodobné, že majetkové trestné činy jako například

krádeže či loupeže nedonutí všechny občany, aby dbali o svůj majetek a peníze si ukládali na bankovní konta. Budou-li však lidé pravidelně seznamováni například se skutečností, že v období vánoc nebo letních dovolených se mnohonásobně zvyšuje činnost kapesních zlodějů na tržnicích, tramvajových zastávkách a v obchodních domech - je vyšší pravděpodobnost, že budou občané ze strachu na své věci opatrnější, čímž se sníží procento okradených. Proto je velice důležité, aby veřejnost byla pružně informována, a aby podávané informace nebyly zbytečně zveličovány nebo zkreslovány.

Trestná činnost mládeže (autor myslí trestnou činnost mladistvých a činy jinak trestné, spáchané nezletilými) je vážným společenským problémem a jejímu snížení a omezování by se proto měla věnovat velká pozornost. Stejně tak je nezbytné věnovat maximální pozornost přiměřenosti trestu či výchovného opatření s ohledem na jeho funkci. Jako jeden z důležitých kroků společnosti k tomuto negativnímu jevu je přijetí zákona číslo 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. § 1) Tento zákon upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoně, opatření ukládaná za takové protiprávní činy, postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže.³ Již z tohoto je zřejmý zájem společnosti na řešení tohoto celospolečenského problému. Tento zákon má za úkol nejen užití účinných opatření, ale i umožnit dítěti či mladistvému další vývoj a nalezení společenského uplatnění. Rovněž již na prvním stupni, tedy u policie je tomuto problému věnována v posledních dvou letech mimořádná pozornost. K práci s dětmi a mladistvými jsou určeni konkrétní policisté, kteří procházejí intenzivním vzděláváním a školením. Samozřejmostí je jejich zájem o problematiku a příslušné vzdělání.

Motivy, pohnutky a příčiny, které vedou mládež k takovéto činnosti, protispoločenskému chování, jsou různorodé. Příkladem v roce 2007 děti do patnácti let spáchali v celé České republice 2710 trestných činů, což je o 9376 méně než v roce 1997. Mladiství, ve věku od 15 do 17 let se v roce 2007 dopustili 8079 trestných činů, což je o 11060 skutků méně než v roce 1997. Ze statistik dále vyplývá, že došlo k nárůstu násilných trestných činů jak u dětí tak i u mladistvých. Tato skutečnost je hodnocena negativně i přes skutečnost, že vývoj kriminality mládeže má spíše sestupnou tendenci. I nadále je třeba hledat možnosti a prostředky k omezení těchto jevů a zejména pak tyto efektivně využívat.

Základem boje s trestnou činností mládeže je výchova v rodině. Zejména zde se

² HARTL, P.: *Psychologický slovník*. 2. vydání Praha: 1994. ISBN 80-90 15 49-0-5, str. 93.

³ Zákon číslo 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže.

vytvářejí počátky poznání a chápání složitých vztahových otázek jak v samotné rodině, tak i ve společnosti. Odtud pramení a utvářejí se názory a morální kvality každého jedince.

Za faktor nepochybně ovlivňující budoucí kriminalitu dítěte se dnes pokládá věk matky v době porodu. Čím je matka mladší, a zvláště je-li navíc svobodná a pochází z chudých poměrů, tím větší má dítě pravděpodobnost zápisu do rejstříku trestů. Neúplnost a nestabilita rodiny se v každé statistice projeví jako činitel masivně ovlivňující protispolečenské chování dětí. Rodina by proto měla mít otce a rodiče by se neměli rozvádět do doby, než děti dosáhnou dospělosti. Ideální by bylo, kdyby matka měla první dítě až několik let po dosažení dospělosti a kdyby nově vznikající rodina byla dobře ekonomicky zajištěná. Stísněné bytové podmínky – například několik generací společně žijících v jednom malém bytě – jsou také jednou z podmínek předem napomáhajícím únikům dětí z domova do delikventní party.

V prvním, velmi odpovědném období člověka přísluší rodině rozhodující role při výchově plně hodnotného člena společnosti. Od toho, jak prošlo dětství, kdo vedl dítě za ruku v dětských letech, co se dostalo do jeho rozumu a srdce z okolí. Jež je obklopovalo, od toho závisí v rozhodující míře, jakým člověkem se stane v dospělosti.

Naše společnost nesmí být lhostejná, vychovává-li rodina dítě s pokrokovými názory na život ve společnosti, nebo morálně i charakterově nestálého jedince s deformovanými názory na život v naší společnosti a svým způsobem tedy člověka, u kterého se tak mohou vytvořit předpoklady vedoucí k nerespektování a v krajním případě k porušování zákonů. Proto výchova v rodině nemá a ani nemůže mít soukromý charakter, ale je vážnou společenskou funkcí, plněním zodpovědné občanské povinnosti.

Proto výchova dětí v rodině především žádá, aby byl v rodině vytvořen harmonický soulad mezi rodiči a samozřejmě i mezi rodiči a dětmi. Příklad rodičů je totiž nejlepším výchovným prostředkem, který může v každém směru ovlivnit výchovu a tím i formování názorů na život v rodině, v kolektivu a společnosti.

Společností je věnováno nemalé úsilí i prostředky na výchovu dětí a mládeže. Vyjma rodiny má na vývoj dítěte a mladistvého velký vliv škola, parta a v neposlední řadě i společnost, jejíž projevy jedinec intenzivně vnímá. Maximální pozornost musí být tedy věnována do tohoto období vývoje dětí a mladistvých, aby došlo k pozitivnímu ovlivnění vývoje a tím i maximální možné eliminaci negativních sociálních vlivů.

2.1 Vymezení základních pojmů

- **Agrese** – nepřátelství, útočnost či výbojnost v jednání vůči určitému objektu, útok na překážku na cestě k uspokojení potřeby. (Hartl, 1994, str. 7)
- **Agresivita** – tendence k útočnému jednání vůči druhé osobě či okolí; u člověka je často její příčinou frustrace. (Hartl, 1994, str. 8)
- **Frustrace** – psychický stav vyvolaný překážkou na cestě k cíli, respektive ohrožení, oddálení nebo znemožnění uspokojit určitou potřebu. (Hartl, 1994, str. 56)
- **Etopedie** - jako samostatný vědní obor patří do oblasti speciální pedagogiky a má úzké vztahy k ostatním oborům této široké vědní disciplíny. Etopedie se zabývá výchovou, vzděláváním, resocializací jedinců sociálně narušených a rizikovými skupinami z tohoto hlediska, dále se zabývá příčinami vzniku poruch chování, jejich klasifikací, systémem etopedických zařízení a vhodným speciálně pedagogickým přístupem.
- **Poruchy chování** – vyjadřuje narušené sociální vztahy k druhým lidem, též vztahy k sobě, což je zdrojem konfliktů a ztíženého společenského soužití (Hartl, 1994, s. 150). Poruchy chování lze rozdělit na antisociální, asociální nebo disociální nebo na agresivní a neagresivní (Sochůrek, 2001, s. 16).
- **Delikvence** - termín používaný na označení protispolečenské činnosti dětí ve věku do 15 let (které nejsou trestně odpovědné), a to takového stupně společenské nebezpečnosti, že by byla trestným činem, kdyby se jí dopustila osoba trestně odpovědná.
- **Vývojový pachatel** – jde o děti a mládež do věku 21 let. Motivační pozadí krádeží je u těchto pachatelů syceno vývojovými faktory. U skupiny mladých pachatelů se může uplatňovat emocionální labilita a nezralost. Bezprostředním motivem krádeže pak bývá pokřivená snaha o seberealizaci, o získání uznání ve skupině vrstevníků, touha po zážitku dobrodružství či jalový pocit blíže neurčitého protestu (Čírtková, 1998, s. 101)
- **Mládež** – dle zákona číslo 218/2003 Sb. se jedná o děti mladší patnácti let a mladiství.
- **Mladiství** – ten kdo dovršil patnáctý rok a nepřesáhl osmnáctý rok věku.

- **Droga** – pochází z arabského slova „durana“ s původním významem léčivo. Jde o sušený rostlinný či živočišný materiál určený k léčebnému použití. V současnosti látka přírodní či syntetická, která splňuje dva základní požadavky :
 - a) ovlivňuje prožívání reality (psychotropní efekt),
 - b) může vyvolat závislost (Chmelík, 1999, str. 4).
- **Drogová scéna** – jde o souhrnné vyjádření rozsahu, druhu, nejčastějších způsobů a míry závažnosti zneužívání drog v dané oblasti (Chmelík, 1999, str. 4).
- **Drogová závislost** – psychický a někdy také fyzický stav vyplývající ze vzájemného působení mezi živým organismem a drogou charakterizovaný změnami chování a jinými reakcemi, které vždy zahrnují nutkání brát drogu stále nebo pravidelně pro její psychické účinky a někdy také proto, aby se zabránilo nepříjemnostem plynoucím z její nepřítomnosti. Jde tedy o chorobný stav spojený s nezvladatelnou touhou po opakovaném braní drogy, mnohdy s tendencí stálého zvyšování dávek. Při nedostatku drogy může vzniknout abstinenci syndrom daný existencí psychické či fyzické závislosti. Osoba může být závislá na více než jedné droze (Chmelík, 1999, str. 4).
- **Narkoman** – osoba závislá na psychotropních látkách obecně tlumivého účinku (především opiátech). Nesprávné obecné označení pro **drogově závislého jedince** (Chmelík, 1999, str. 5).
- **Toxikomanie** – je stav periodické nebo chronické intoxikace, která škodí jedinci i společnosti a je vyvoláván opakovaným užíváním drogy. Je pro ni charakteristická nepřekonatelná potřeba užívat drogu, tendencí zvyšovat dávky, psychickou, v některých případech i fyzickou závislostí na účincích drogy. (Chmelík, 1999, str. 6).
- **Trestný čin** – pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v zákoně číslo 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění novelizací a doplňků.
- **Přestupek** – je zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek výslovně označeno v tomto nebo jiném zákoně, nejde-li o jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních předpisů anebo o trestný čin.
- **Provinění** – trestný čin spáchaný mladistvým.

- **Majetková trestná činnost** - jedná se zejména o trestnou činnost namířenou proti majetku jiných osob. Do této kategorie jsou řazeny zejména trestné činy pod Hlavou devátou Trestního zákona. Jde o krádeže, vloupání, neoprávněné užívání cizí věci, poškozování cizí věci a další trestné činy zde obsažené. Rozdíl mezi přestupkem a trestným činem je stanoven způsobenou škodou, tedy pro trestný čin v odborné terminologii je požadována škoda nikoli nepatrná, v současné době 5.000,-Kč. Dále pokud je odcizení věci dosaženo vloupáním, tedy překonáním překážky jde rovněž o trestný čin, kdy již škoda nerozhoduje.
- **Násilná trestná činnost** - do této kategorie jsou řazeny trestné činy, kdy pachatel využívá proti své oběti fyzického násilí, kterým působí proti jeho životu a zdraví, případně proti svobodě. Jde zejména o trestné činy uvedené v Hlavě sedmé a osmé Trestního zákona.
- **§ 11 zákona** č. 140/1961 Sb. (trestní zákon) ve znění pozdějších předpisů : Kdo v době spáchání trestného činu nedovršil patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný.
- **§ 19 zákona** č. 200/1990 Sb. ve znění pozdějších předpisů : 1) Při posuzování přestupku osoby, který v době jeho spáchání dovršila patnáctý rok a nepřekročila osmnáctý rok svého věku se přihlíží ke zvláštní péči, kterou společnost věnuje mládeži (z.č. 200/90 Sb., Zákon o přestupcích).

2.2 Klasifikace poruch chování

Dle současné sociologické literatury můžeme dle pořadí závažnosti rozlišovat následující poruchy chování :

- **Asociální chování** – nespolečenské chování; respektive jednání, které neodpovídá mravním normám společnosti, nedosahuje však ještě úrovně ničení společenských hodnot jako u chování antisociálního. Nositel asociálního chování se těmito projevy vylučuje ze společnosti, nevystupuje však ještě proti ní. Konkrétními projevy mohou být záškoláctví, narkomanie...Asociální projevy často přerůstají v antisociální chování.
- **Disociální chování** – je zvláštní subtyp antisociálního chování. Jeho nositel jedná protisociálně na straně jedné, ale na straně druhé jsou jeho sociální vztahy v úzké závadové či kriminální skupině nesený v duchu přísného dodržování jasně stanovených skupinových norem, pravidel a zvyklostí.⁴

⁴ SOCHŮREK, J.: *Vybrané kapitoly ze sociální patologie*. 1. vydání TU v Liberci: 2001. ISBN 80-7083-494-3

- **Antisociální chování** – jsou takové činy, které vyplývají nikoli jen bezděčně z nevychovatelnosti, resp. maladaptivnosti pubescenta či adolescenta, ale mají již více či méně uvědomovaný motiv protispolečenský : ublížit někomu, poškodit něco, způsobit škodu na veřejném nebo soukromém majetku. Motiv nemusí být ještě adresný.

Sociálně patologická je taková antisociální činnost, která má tyto základní rysy :

- Je kvalitativně závažnější,
- Má tendenci množovat se imitačním reflexem juvenilních skupin (jedinců),
- Má protrahovaný charakter,
- Stává se součástí životního stylu juvenilního jedince nebo části generace,
- Ohrožuje mravní a duševní zdraví jedince, resp. „duchovní zdraví národa“,
- Je realizována často psychopatickými či sociopatickými jedinci,
- Je řízena (i nevědomě) tendencí k technologizaci výkonů a brutalizaci výrazu (vzor akční filmy, vrcholový sport),
- Je produktem pseudokulturní, civilizační krize tradic a normových vzorců chování tzv. informační epochy (pornografie na internetu),
- Je výrazem ambivalentního vztahu ke světu i sobě v něm,
- Není nutně v rozporu s literou trestního práva, není tedy ještě delikvencí.
- **Delikvence** – je taková sociálně patologická činnost, která má již kriminogenní charakter, tj. je již hodnotitelná duchem i literou občanského a trestního zákona. O delikvenci mluvíme zejména u sociálně patologické činnosti mladistvých. U dětí do 14 let mluvíme o asociálních či antisociálních jevech. V odborné psychologické a sociologické literatuře je chápán juvenilní delikt jako biologicko-psychologicko-sociální čin s vysokou mírou spoluodpovědnosti sociálního okolí. Osud juvenilních delikventů představuje celosvětově vážný a zdaleka nedoručený problém nejen organizačně právní, ale především psychologický a sociologický, neboť není socializace bez adaptace,. Základním problémem tedy je jak vytvořit vlídné, ale přitom zásadové prostředí, které by deprivovaného či jinak negativně determinovaného jedince zvolna resocializovalo tím, že se bude adaptovat na pozitivní hodnoty. Delikvenci nazýváme kriminogenní činností proto, že vytváří často předpolí i sociální zkušenosti delikventů pro pozdější páchaní skutečných kriminálních činů.

- **Kriminální činnost** – neboli zločinnost, je taková sociálně patologická činnost, která znamená její krajní podobu, souhrn trestných činů různých druhů, typů, forem v určitém časovém období a v určitém regionu.

Sociálně patologické jevy jsou tedy multifaktorovým polem společensky rizikové činnosti, v níž juvenilní jedinec je jak subjektem provinění, tak objektem (až obětí) olivových faktorů. Bez jejich rozpoznání nelze rozpoznat ani míru nebezpečnosti sociálně patologických jevů jak pro jedince, tak pro společnost.⁵

2.3 Charakteristika poruch chování v dětském věku

Poruchy chování lze charakterizovat jako odchylku v oblasti socializace, kdy dítě není schopné respektovat běžné normy chování na úrovni odpovídající jeho věku. Základním rysem těchto poruch chování, kterými jsou v různé míře, opakovaně a dlouhodobě porušovány sociální normy alespoň po dobu 6. měsíců. Nejde o následky duševních poruch či onemocnění, ale o odchylky v osobnostním vývoji, které jsou dány reakcí základních etiologických faktorů :

- Vliv sociálního prostředí, především rodiny : jestliže rodinný model chování působí nedostatečně nebo nevhodně, zvyšuje se riziko rozvoje nežádoucích osobních charakteristik, které k poruchám chování vedou.
- Genetická dispozice k disharmonickému vývoji, s typickou odchylkou v rozvoji emočních a volních charakteristik.
- Oslabení nebo porucha CNS, převážně na bázi prenatálního či perinatálního poškození.

⁵ STEJSKAL, F., KNÝ, M., VOTRUBA, J.: *Sociálně patologické jevy dětí a mládeže v České republice*. 1. vydání Policejní akademie ČR Praha : 1999. ISBN 80-7251-008-8. str.6-9

Vymezení poruchového chování vychází ze tří hledisek :

- Chování nerespektuje sociální normy, platné v dané společnosti. Z tohoto hlediska je tedy problematické hodnotit některé typické rysy chování romských dětí jako poruchové, neboť se nevymykají normám jejich minoritní společnosti (např. postoj k záškoláctví, toulání). Vztah mezi normami majoritní společnosti a etnických podskupin může být zdrojem dlouhodobých problémů.

Jelikož jsou poruchy chování narušením socializace, protože je nežádoucím způsobem změněn vztah k určitým společenským normám, musejí být splněny dvě podmínky, abychom mohli nějaké jednání hodnotit jako poruchové :

- a) Jedinec je intelektuálně schopen pochopit význam norem.
 - b) Jedinec tyto normy neakceptuje, nebo se jimi nedokáže řídit.
- Nápadnosti v oblasti sociálních vztahů, které se projevují nedostatkem empatie, citovou chladností a egoismem. Pocity viny ve vztahu k důsledkům vlastního jednání chybí.

Tyto jedinci bývají častěji odmítáni a mívají více konfliktů. Vinu nepřičítají svým vlastním nedostatkům, ale vždy jiným osobám. Jejich vztahy k druhým lidem jsou povrchní, nediferencované. Takový jedinec se nikdy neangažuje ve prospěch někoho jiného, pokud z toho nezíská nějakou výhodu. Sociálně maladaptovaní jedinci nezvládají přiměřeně ani mnohé sociální role, zejména pokud by představovaly sebemenší frustraci a vyžadovaly nějaké sebeovládání. S tím souvisí i potíže autoregulace vlastního chování.

- Agresivita jako rys osobnosti nebo chování, při kterém jsou porušována základní práva ostatních.

Emocionální prožitek takového jednání je neutrální, tedy lhostejný k pocitům oběti či naopak, agrese přináší uspokojení až k variantě sadistického zaměření.

Poruchy chování lze rozlišit do dvou kategorií :

- **Neagresivní porušování sociálních norem** – jde např. o lži, útěky, krádeže, záškoláctví a toulání.
- **Agresivní poruchy chování** – jde např. o šikanu, vandalismus, přepadávání apod. Do této kategorie patří takové chování, které porušuje a omezuje práva ostatních a proto je lze považovat za závažnější. Mezi oběma typy není přesná hranice, mohou se různým způsobem kombinovat.

Při komplexním hodnocení těchto projevů mají význam další charakteristické znaky :

- četnost takových projevů,
- jejich variabilita,
- doba, kdy se poprvé objevily – čím dříve ke vzniku poruchy dojde, tím je prognóza horší,
- intenzita a závažnost projevu,
- vztah k okolnostem – tj. eventuální příprava a promyšlenost činu,
- sociální charakter – chování ve skupině, jeho organizovanost.⁶

3 Příčiny vzniku kriminálního chování

Dle Vágnerové lze trestnou činnost chápat jako poruchy sociálně-adaptačních schopností a dovedností. Kriminální aktivitu lze také definovat jako specifickou variantu chování, k jehož rozvoji může přispět mnoho nespecifických faktorů. Z hlediska psychologie je pro zajištění maximální efektivity práce poznat možné příčiny kriminálního chování.⁷

Jako dva základní faktory ovlivňující vznik delikventního chování můžeme uvést endogenní, vnitřní (vrozené) vlastnosti jedince a exogenní, vnější vlivy na jedince působící. Důležitá je zejména interakce těchto vlivů.

Delikventní chování je některými autory přímo vysvětlováno jako pokus člověka s nízkým sebehodnocením zvýšit pocit vlastní kontroly kriminálním činem v podmínkách, které mu neumožňují, případně blokují běžnou, společensky přijatelnou formu potvrzování vlastní hodnoty studijními výsledky, prací, sportovními výkony, úspěšně realizovaným vztahem k člověku opačného pohlaví, založením rodiny. Kriminalita by z tohoto hlediska byla jakýmsi obranným mechanismem Já, který spouští nepříznivé sociální prostředí.

Člověk, který se dopouští trestné činnosti, má z hlediska běžného názoru vždy narušenu morálku.

Morálku umíme rozdělit na

- morální názory,
- morální postoje,

⁶ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychologie problémového dítěte školního věku*. Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy Praha: 1995. ISBN nemá. Str. 42-46

⁷ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vydání Praha: 2004. ISBN 80-7178-802-3, str. 805-7

- zvnitřnělé morální usuzování, resp. zvnitřnělé morální normy. **8**

Prováděné průzkumy mezi delikventně se chovající mládeží neukazují významné rozdíly mezi touto skupinou a nedelikventně se chovající mládeží. Ve většině případů delikventně se chovající jedinci velmi dobře vědí co je pro společnost „dobré“ a „zlé“. Jen v malém počtu jedinců lze spatřovat morální postoje z hlediska standardní morálky zcela zavrženíhodné. Jedná se zejména o případy, kdy se ztotožňují s vůdci, kteří prosazují například rasovou čistotu či satanistické názory. V případě rasové čistoty, v dnešní době prosazované zejména ze strany hnutí skinheads se jedná o aktuální problém dnešní společnosti, zejména v návaznosti na nedávné události v ČR.

Jako příčiny značného rozšíření sociálně patologických jevů mezi mládeží jsou uváděny nové negativní změny v rodině, ale i liberalizace přístupu společnosti k drogám, prostituci, žebrání, potulce, příživnictví, hráčství, různým sektám, k pornografii, ale i sexu, nelegálnímu vydělávání peněz atd. Dokonce i některé nové pozitivní jevy, jako zjednodušený styk s cizinou, možnost neomezeného pohybu po republice i mimo ni, vyšší nabídka na utrácení vlastních i cizích peněz, svody „průmyslu zábavy“, vliv médií, napomáhají rozšiřování sociálně patologických jevů.

Při zkoumání příčin a podmínek trestné činnosti mládeže je vhodné rozlišovat věkové hranice dětí (6-15 let), mladistvých (15-18) a mladých dospělých (18-21 i více let).**9**

Jako ilustraci současného stavu zde uvedu zjištění, které jsem učinil při výkonu své práce. V jednu sobotní noc byla provedena akce se zaměřením na kontrolu dvou vytipovaných disko klubů, kde bylo zjišťováno, zda není podáván alkohol mladistvým a dětem. V prvním případě bylo z přibližně sto kontrolovaných lidí zjištěno 32 mladistvých pod vlivem alkoholu. V druhém případě bylo ze čtyřiceti kontrolovaných osob 18 mladistvých pod vlivem alkoholu. S hrůzou jsem poslouchal, že o jejich návštěvě na diskotéce rodiče vědí a chodí na ni pravidelně. Zjišťované hladiny alkoholu byly od 0.4 promile až po 1.66 promile, které bylo naměřeno u šestnáctileté dívky. Tato propadla při zjištění hysterii, které se projevila i zaútočením na policistu. Stejně hrozivý jako přístup rodičů je i přístup personálu diskoték, neboť u těchto zcela zjevně nad zdravím vývojem mládeže převládá majetkový prospěch.

⁸ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. 2. vydání Praha : 2003. ISBN 80-7178-771-X, str. 56

⁹ ZOUBKOVÁ, I., NIKL, J., ČERNÍKOVÁ, V.: *Kriminalita mládeže*. 1. vydání Policejní akademie Praha: 2001. ISBN 80-7251-070-3. str. 32

3.1 Vývojová podmíněnost poruchového chování

V průběhu svého vývoje se dítě učí diferencovat žádoucí a nežádoucí chování i jeho vhodnost ve vztahu k určité situaci. Socializace je specifickou variantou učení, neboť není postačující, aby dítě příslušné společenské normy znalo, ale aby v souladu s nimi i jednalo. Na začátku hlídají a kontrolují dítě rodiče. Později je již dítě schopné se samo chovat žádoucím způsobem i bez potřeby kontroly. Signálem dosažení tohoto stádia je schopnost dítěte reagovat pocitem viny v situacích, kdy dítě udělá něco co je nežádoucí, v rozporu s normou.

Schopnost dodržovat normy je spojena s nezbytným rozvojem psychických kompetencí dítěte tak, aby bylo schopné chápat význam a podstatu příslušných norem chování. Rovněž je nezbytné dosažení určité úrovně autoregulace. Dítě by mělo umět odložit nebo se úplně vzdát potřeby aktuálního uspokojení pokud je to vzhledem k situaci nevhodné nebo zakázané.

Při nástupu do školy je od dítěte očekáváno, že je již schopné respektovat a dodržovat základní normy lidského jednání. Pokud tomu tak není, nelze nástup dítěte do školy doporučit.

V každém období školního věku jsou typické určité problémy v chování, které signalizují dosažení určité vývojové fáze.

3.1.1 Raný školní věk

V tomto období jde zejména o projevy nezralosti a nepřipravenosti. Některé děti bývají natolik nepřipravené, že se nedokáží ztotožnit s rolí školáka a přijmout omezení, které jsou této roli vlastní. Toto se projevuje neustálým vyrušováním, hraním, mluvením. Tyto děti nejsou schopny ovládat svoje aktuální impulsy a v mnoha případech si ani neuvědomují, že se to nesmí. Některé děti pocházejí z rodin, které mají odlišné normy chování, nebo o dítě zanedbávané, které se správnému chování nenaučilo. Většina dětí se ovšem po určité době ve škole adaptuje a začne se chovat přiměřeným způsobem.

V rámci přechodu z období prelogického myšlení do stádia konkrétních logických operací dochází občas k nepřesnému hodnocení reality. Zde tedy může docházet k projevům působícím jako lež, přičemž ve skutečnosti se jedná o nepřesné odlišení skutečnosti od fantazijní produkce dítěte, kterou samo dítě považuje za reálnou. Ze stejných důvodů někdy

děti nerespektují tabu osobního vlastnictví spolužáka. Jde však spíše v tomto období o nezralost autoregulace než o plánované vědomé jednání. I v těchto případech je však nezbytné výchovně zasáhnout, avšak přiměřeným a vhodným způsobem s vědomím příčiny takového jednání.

V tomto věku ještě většinou nejde o poruchy, ale spíše o drobnější problémy nezralého a dosud nedostatečně socializovaného chování.

3.1.2 Střední školní věk

V tomto věku vzrůstá význam skupiny vrstevníků, zde nejvíce třídy. Třída má v tomto období značnou autoritu a dítě potřebuje v této skupině získat dobré hodnocení, dobré postavení a sociální status, který se stává významnou součástí jeho identity. Skupina žáků středního školního věku má však specifické normy, poměrně radikálně generalizované, platné pro všechny stejně. Pokud těmto očekáváním skupiny některé dítě nevyhovuje, bývá odmítáno a skupina již dokáže jednat jako celek. Dítě se pak stává terčem různých aktivit, kterými se odmítavý postoj projevuje. Jedná se zejména o formu šikany a jiné prohřešky proti školním normám.

V tomto období jde ještě o první preemancipační pokusy, kdy děti ještě respektují primární normy chování vštípené v rodině a problémy chování třídy ještě zvládne sám učitel s případnou podporou rodičů.

3.1.3 Období puberty

V období puberty je důležitým vývojovým znakem změna myšlení, daná rozvojem formálních logických operací. Jejich podstatou je schopnost uvažovat o jiných variantách čehokoli, než jsou ty reálné existující. Tento přístup vede ke zvýšení kritičnosti k existujícím požadavkům a normám. Odráží se to v pubertálním negativismu, kterým dává dopívající najevo potřebu projevit svůj vlastní názor. V realitě se tato tendence projevuje drzostí, polemizováním s učitelem, demonstrativně důsledným plněním různých formálnějších požadavků i demonstrativním provokováním. Podstatou všeho je počínající osamostatňování od autority nejen rodinné, ale i školní.

Potřeba dokazovat si svoji nezávislost na společnosti se projevuje nejen odvržením jejích norem, ale mnohdy symbolickým nebo i fyzickým útokem proti jejím hodnotám. Může se jednat například o demonstrovanou nechut' k establishmentu stylizací, tedy nošením

starého či otrhaného oblečení. V horších případech může jít i o vandalismus s postrádajícím smyslem (v praxi jde o poškrábání laku vozidel, rozhazování popelnic, poškozování dopravních značek atd.). Některé varianty chování, které se jeví, jako poruchové jsou v tomto věku pouze součástí potřeby hledat svou novou identitu, a z toho důvodu zkoušet i tabuizované nebo zakázané aktivity, jako např. sexuální experimentování, nebo první zkušenosti s alkoholem či drogou.

Přechodná fáze emancipace nevede hned k dosažení individuální, samostatné identity, ale zůstává někde uprostřed. Dospívající se už neidentifikuje s rodinou, ale jednoznačně s vrstevnickou skupinou, kde získává novou, zn. Sociální identitu. Ta je dána příslušností ke skupině. Z tohoto důvodu mají pravidla party jednoznačnou prioritu. Ne vždy jsou však pravidla party sociálně přijatelná a vytváří se tak další specifická kategorie poruchového jednání (jedinec s partou krade, fetuje, chová se agresivně). Zde však už nejde jen o porušení norem, ale o komplexní změnu respektovaných norem chování směrem k nežádoucí variantě. V takových případech již nestačí jen výchovný zákrok učitele, ale je již třeba spolupráce s dalšími institucemi.¹⁰

3.2 Vnitřní vlastnosti jedince

Vnitřní neboli vrozené dispozice jedince mají v některých případech významný vliv pro případný vznik kriminálního chování. Můžeme zde uvést několik teorií pokoušejících se vysvětlit příčiny kriminálního chování z různých hledisek :

- vrozený předpoklad ke kriminálnímu chování,
- jedná se o naučené chování,
- odlišnost uvažování,
- existence specifických osobnostních rysů,
- akcentace některých psychických potřeb či způsobů jejich uspokojování,
- narušení autoregulačních mechanismů.

Jedná se zejména o sklony k určitému způsobu reagování, jako například impulzivita, dráždivost nebo obtížné zvládání frustrací. Tyto sklony k asociálním projevům mají vždy nějakou příčinu. Může se jednat o geneticky podmíněné dispozice nebo také o prenatální poškození CNS.¹¹

¹⁰ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychologie problémového dítěte školního věku*. Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy Praha: 1995. ISBN nemá. Str. 41-42

¹¹ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vydání Praha: 2004. ISBN 80-7178-802-3, str. 809

Z hlediska dědičnosti jsou lidské individuální charakteristiky a lidské chování prozkoumány mnohem méně než vlivy zevního prostředí. Systematické studium dědičnosti delikvence začalo prakticky až ve 20. století genealogickým zkoumáním amerických rodin (Goddard) v nichž se vyskytlo delikventní chování. Goddard potvrzoval vliv dědičných faktorů na delikventní chování („vrozená slabomyslnost“). Při studiu genetických vlivů je třeba se zmínit o studiu dvojčat a o adopčních studiích.

Delikvence je chování, které je podmíněno velice komplexně a dědičnost je jen jedním z mnoha faktorů. Genetická dispozice může být odpovědná například za sníženou sebekontrolu či za hyperaktivitu, avšak tyto vlohy sami o sobě nevedou k delikventnímu jednání. Genetická vloha jen zvyšuje pravděpodobnost, že na chování budou mít vliv další činitelé, bez nichž by se delikventní chování neuskutečnilo.¹²

Jako velmi důležitý lze označit způsob myšlení, současné studie kriminálního chování se shodují v tom, že pro pachatele trestných činů je typický omezeně racionální způsob řešení problémů a zpracování informací. Dovedou o svých cílech a jejich dosažitelnosti přijatelně logicky uvažovat, ale často neberou v úvahu všechny dostupné informace a vycházejí z nepřesných závěrů. Zejména si nejsou schopni připustit rizika svého jednání, jeho možné následky. Ani jejich vlastní zkušenosti pro ně nemají potřebnou informační hodnotu, nedokážou se z nich poučit.

Jako další faktory ovlivňující vznik kriminálních chování můžeme uvést :

- Pohlaví. Trestnou činnost častěji páchají muži, poměr pachatelů mužského a ženského pohlaví se pohybuje v rozmezí 10:1 až 6:1.
- Věk. Muži, kteří se chovají asociálním způsobem, jsou častěji mladí, v rozmezí adolescenčního věku a mladé dospělosti.
- Vzdělání a sociální postavení. Kriminální recidivisté mívají nižší vzdělání, obvykle jim chybí jakákoli profesní kvalifikace a jsou častěji příslušníky nižší sociální vrstvy.
- Z demografického hlediska. Míra kriminality je vyšší ve městech, resp. v některých jejich částech. Ve velkých městech je spácháno přibližně pětikrát více zločinů než v malých městech. Hlavní podíl na tomto vývoji má míra anonymity.¹³

¹² ZOUBKOVÁ, I., NIKL, J., ČERNÍKOVÁ, V.: *Kriminalita mládeže*. 1. vydání Policejní akademie Praha: 2001. ISBN 80-7251-070-3. str. 33

¹³ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vydání Praha: 2004. ISBN 80-7178-802-3, str. 805-811

3.2.1 Typy poruch chování

Poruchy chování můžeme rozdělit dle jejich závažnosti a charakteru poruchového chování. U osob, kde dlouhodobě sledujeme přetrvávání potíží v oblasti chování a mezilidských vztahů lze se zvýšenou pravděpodobností očekávat rozvoj osobnostní poruchy, nejčastěji disociálního typu.

Jako nejpůvodnější dělení typů můžeme označit dělení dle Hewitta a Jenkinsema uváděné Matouškem :

- nesocializovaně agresivní typ osobnosti, někdy též označovaný jako psychopatický,
- socializovaný typ osobnosti, někdy též subkulturální, socializovaně agresivní,
- utlumený typ osobnosti čili neurotický typ, někdy též úzkostný, stažený, dysforický.

A v některých případech ještě

- nezralost či nedostačivost, vysoce korelující se syndromem hyperaktivity, respektive s poruchou pozornosti, někdy též uváděný jako deficit pozornosti.¹⁴

Z hlediska vztahu k určitému prostředí rozlišuje Vágnerová poruchy následovně :

- poruchy chování ve vztahu k rodině,
- poruchy chování vázané na skupinové aktivity v partě.

Dále poruchy dělíme na :

- agresivní (šikana, vandalismus, rvačky a jiné násilnosti),
- neagresivní (lži, záškoláctví, útoky a toulání).¹⁵

Netík dělí poruchy chování z pohledu policejní psychopatologie následovně :

- antisociální porucha (asociální psychopatie),
- alkoholismu a nealkoholové toxikomanie,
- poruchy intelektu – hraničně defektní a defektní inteligence,
- neurotické poruchy, organické poruchy,
- sexuální deviace,
- psychotická onemocnění,
- patické reakce, situační poruchy.¹⁶

¹⁴ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. 2. vydání Praha : 2003. ISBN 80-7178-771-X, str. 60

¹⁵ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vydání Praha: 2004. ISBN 80-7178-802-3, str. 792

¹⁶ NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D., HÁJEK, S.: *Psychologie v právu*. 1. vydání Praha: 1997. ISBN 80-7179-177-6. str. 68-84

V průběhu odborné praxe konané ve třetím ročníku studia se autor s pracovníci kurátorského oddělení sociálního odboru zúčastnil jako vedoucí sportovního soustředění pořádaného pro děti z rodin, se kterými spolupracuje oddělení kurátorské činnosti a oddělení sociálně právní ochrany dětí na základě zákona č. 359/1999 Sb. Tyto děti pocházejí z nepodnětného, sociálně slabého prostředí, nemají dostatečně strukturovaný volný čas, mají výchovné problémy. Zde se autor setkal s dětmi ze sociálně slabých rodin, které lze specifikovat jako tiché, částečně do sebe uzavřené s nedostatečně vyvinutým hygienickým návykem a s dětmi s výchovnými problémy, které lze specifikovat jako těžko zvladatelné, omezeně respektující pravidla a řád, využívající každé příležitosti k pošťuchování se, ale i k napadání slabších dětí podobně. Prakticky si zde autor ověřil obtížnost a nezbytnost práce s těmito dětmi, nutnost odborného vzdělání, ale i osobnostních dispozic pro tuto práci, neboť je mimořádně psychicky náročná. Jeden z chlapců trpěl syndromem hyperaktivity a měl takové nezvladatelné chování, že byl dokonce již léčen medikamenty.

3.2.2 Příznaky poruchovosti sociálního chování ještě před dokončením 15. roku života

(alespoň 3 kriteria z následujících položek).

Dotyčný :

1. chodil často za školu (záškoláctví),
2. alespoň 2 x utekl z domova přes noc anebo alespoň jednou, aniž by se sám vrátil,
3. často vyprovokoval (punktoval) rvačky,
4. ve více než jedné rvačce použil zbraň,
5. donutil jinou osobu k sexuálnímu kontaktu,
6. mučil zvířata,
7. mučil nebo trýznil jiné osoby,
8. úmyslně poškodil cizí majetek (nikoli zhářstvím),
9. založil oheň,
10. často lhal (nepočítá se však lež kvůli vyhnutí se tělesnému nebo sexuálnímu zneužívání),
11. více než jednou kradl, aniž by byl tvář v tvář okradenému (včetně padělání),
12. kradl v přítomnosti okradeného (přepadení, kapesní krádež, vydírání, ozbrojené přepadení).

3.2.3 Příznaky antisociálního chování po 15. roce věku

(alespoň 4 kritéria z následujících položek).

Dotyčný :

1. není s to vykonávat dlouhodobou činnost, vykazuje následující znaky (u studentů nutno modifikovat) :
 - v průběhu 5 let byl 6 měsíců nebo déle nezaměstnaný, ačkoliv je práce schopný a může získat pracovní místo,
 - opakovaně chyběl v práci (absence), aniž by byl nemocen nebo pečoval o rodinného příslušníka,
 - zrušil několik pracovních poměrů, aniž by měl vyhlédnuto další zaměstnání;
2. není schopen se přizpůsobit právním normám společnosti, opakovaně se dopouští antisociálního jednání, jež představuje důvod pro zadržení (nezáleží na tom, zda k němu skutečně došlo), např. poškozováním cizí věci a majetku, obtěžování jiných osob, krádežemi či prováděním ilegálních činností,
3. je popudlivý a agresivní, což se projevuje opakovanými rvačkami nebo přepadáním (nejde o sebeobranu či obranu jiné osoby), včetně bití manželky či dítěte,
4. opakovaně neplní své finanční závazky, neplatí např. dluhy nebo nepravdělně splácí alimenty,
5. není schopen plánování nebo je impulzivní, což se projevuje následujícími znaky :
 - cestuje okolím bez pevné představy o délce trvání cesty a bez přesnějšího plánu, kde bude pracovat,
 - alespoň 1 měsíc nemá pevnou adresu;
6. nemá cit pro pravdu, což se projevuje opakovaným lhaním, výmluvami nebo podvody ve vlastní prospěch,
7. je bezohledný vůči sobě a ostatním, což se projevuje např. řízením motorového vozidla v opilosti nebo opakovanou rychlou jízdou,
8. jako rodič nebo k výchově oprávněná osoba jedná nezodpovědně, jedno
9. z následujících kritérií musí být naplněno :
 - podvýživa dítěte,
 - onemocnění dítěte v důsledku zanedbané hygieny,
 - neschopnost postarat se o lékařskou péči v případě vážného onemocnění dítěte,
 - závislost dítěte na sousedech ve věcech stravy a nocování,
 - neschopnost sehnat dítěti chuťvu, když rodič není doma,
 - opakované použití peněz určených pro domácnost pro svou osobní potřebu;

10. neměl nikdy monogamní vztah delší než 1 měsíc,
11. nemá nikdy žádné výčitky svědomí (urážení, zneužívání nebo krádeže považuje za normální a správné chování).¹⁷

3.3 Vnější vlivy působící na jedince

Jak již bylo v předchozí části této práce uvedeno, vnější vlivy působící na jedince jsou obsáhlejší a zřejmě i o něco významnější než vlivy vnitřní, nebo-li vrozené, dědičné. Z tohoto důvodu se těmto faktorům budu v této své práci věnovat obsáhleji.

3.3.1 Vliv rodiny na poruchy osobnosti

Jen staré teorie delikvence nepočítaly s rodinou. Prakticky všechny hypotézy, vysvětlující kriminalitu mladistvých, formulovaných ve 20. století, zahrnují rodinu jako vlivného, ne-li rozhodujícího činitele.¹⁸ Rodina není neměnnou institucí, ale její funkce se v novodobé historii významně proměňuje. V posledních letech klesá sňatečnost, klesá porodnost, zvyšuje se věk v němž lidé poprvé vstupují do manželství, stoupá počet rodin, v nichž o dítě pečuje jen jeden z rodičů, velikost rodin se zmenšuje, roste počet nemanželských dětí apod. Podíl nemanželsky narozených dětí zůstává na vysoké úrovni: ve sledovaném období třetího čtvrtletí roku 2007 se 34,4 % všech živě narozených narodilo nevdaným matkám, z dětí prvního pořadí to bylo dokonce 43,9 %. Z celkového počtu 29 698 dětí živě narozených mimo manželství nebyly u 8,4 tisíce dětí (9,7 % ze všech živě narozených) uvedeny údaje o otci.¹⁹ Někteří autoři v dnešní době označují rodinu za „skořápkovou“ instituci. V současné době se do funkčnosti rodin projevují i obtíže ekonomické, které se zejména promítají do mladých rodin s malými dětmi, které například musejí bydlet s rodiči z důvodu ceny bytu, nebo finanční závislosti na rodičích. U dětí vychovávaných jen jedním rodičem se častěji projevují horší výsledky ve škole, více zdravotních a psychických problémů a také více střetů se zákonem než děti, které vyrůstají s oběma rodiči.

¹⁷ ČÍRTKOVÁ, L.: *Kriminální psychologie*. 1. vydání Praha: 1998. ISBN 80-85858-70-3. str.86-88

¹⁸ MATOUŠEK, O., et al.: *Práce s rizikovou mládeží: projekt LATA a další alternativy*. 1. vydání Praha: 1996. ISBN 80-7178-064-2. str. 17

¹⁹ <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby121307.doc> - dostupné dne 24.2.2008

Ještě ve čtyřicátých a padesátých letech platilo, že zdrcující většina delikventně jednajících mladých lidí pochází z nejhudších a nejméně vzdělaných rodin. Novinkou poválečného vývoje je markantní zvyšování kriminality ze středních vrstev, zvláště překvapivé je navýšení počtu kriminálně jednající mládeže z nejlépe situovaných vrstev. Nicméně ve všech šetřeních tohoto faktoru se stále ukazují jako nejvhodnější živná půda kriminálního chování mládeže nejnižší vrstvy společnosti, vrstvy lidí s velmi nízkou kvalifikací či zcela bez kvalifikace, ve vrstvách v nichž je největší chudoba a nejvyšší nezaměstnanost. Přeliv kriminality i do lépe situovaných vrstev lze vykládat jako následek klesajícího vlivu rodiny na chování dospívajících dětí ve všech společenských vrstvách. Z vlastní zkušenosti autor uvádí, že mládež z lépe situovaných vrstev se často podílí na šikaně ve školách, jezdí auty, aniž jsou držiteli řidičského oprávnění, často i pod vlivem alkoholu, jsou drzí a staví se do pozice, že neuznávají autoritu, často jsou pachatelé vandalských činů jako poškozování cizí věci, sprayerství. Na druhé straně děti z chudších rodin se spíše dopouštějí krádeží či loupeží. V nedávné době byl vyšetřován případ nezletilého chlapce pocházejícího z romského etnika, který se opakovaně dopouštěl loupeží na dětech po celém městě. Vždy pod slovní pohrůzkou ublížení na zdraví donutil slabší děti vydat mu mobilní telefon či peníze, které pak využil pro svou potřebu. Později se již loupeží dopustil i s pohrůzkou zbraní, kdy si opatřil maketu pistole. Chlapci bylo nakonec prokázáno celkem sedmkrát loupeží, kterých se dopustil ve třech vlnách, neboť byl vždy po několika skutcích chycen a předán do dětského diagnostického ústavu, odkud vždy ještě týž den nebo nejpozději druhý den utekl a pokračoval ve své trestné činnosti.

Kvalita vazby mezi dítětem a matkou, později i mezi dítětem a otcem a dalšími členy rodiny, je klíčovým činitelem osobnostního vývoje, jeho socializace.²⁰

Vágnerová dělí rizika působení rodinného prostředí do následujících kategorií :

- rodiče jsou anomální osobnosti,
- rodina neplní všechny své funkce,
- nekompetentnost rodičů ke zvládnutí problematického dítěte,
- příslušnost do určité subkultury nebo sociální skupiny,
- určité životní prostředí.²¹

²⁰ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. 2. vydání Praha : 2003. ISBN 80-7178-771-X, str. 42

²¹ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vydání Praha: 2004. ISBN 80-7178-802-3, str. 782

I když je rodina úplná, není tím zaručeno, že se dítěti dostává všeho, co potřebuje. Aby dítě neskončilo ve vězení, mělo by být doma učeno zejména :

- neagresivnímu řešení konfliktů,
- odkládání uspokojování potřeb svých potřeb,
- respektování zájmu druhých lidí, vcit'ování do nich,
- jasnému odlišování dobra a zla.

To se ale může podařit jen v atmosféře rodičovského zájmu a respektu, rodičovské loajality s dítětem. Výchova proti kriminálnímu chování musí být především výchovou k nekriminálnímu chování; výchovou, které je možná jen na půdě bezpečných vnitřních rodinných vztahů a jasné hodnotové orientace rodičů. Je triviální pravdou, že dítě nedělá to, co po něm rodiče chtějí; dělá to, co mu rodiče předvádějí. Nejjednodušším měřítkem rodičovského zájmu o dítě je kvantum společně stráveného času. Společná činnost či konverzační téma se už najdou samy. Rodiny „produkující“ kriminálníky jsou ve většině významů charakterizovány jako rodiny s atmosférou chladu, odmítání, agresivity a bezcitnosti. Naproti tomu rodiny nevychovávatelští kriminálníky dokážou dětem, jak se říkalo za starých časů, vštípit ušlechtilé zájmy. Toto vštěpování začíná výběrem hraček, společnou prací, výlety, dovolenou, vyprávěním příběhů uchovávatelští rodinnou tradici, návštěvu kulturních podniků, komentováním filmů a televizních pořadů atp. Je tedy podmíněno společným trávením času.

Dítě bez problémů snáší rozdíly v rodičovských postojích; co nesnáší dobře nikdy – ani během dospívání – je nepřátelství mezi rodiči. Rodiče si mezi sebou nemusejí rozumět, a přesto mohou děti dobře vychovávat; jejich oddanost dětem však musí pro ně mít větší hodnotu než manželská harmonie. Existují pečlivé komunikační studie rodin dokazující, že takový stav je možný a že takové rodiny relativně uspokojivě fungují.

Setkáváme se i s dětmi krutě trestanými či týranými, přičemž tento okruh dětí není výsostně ze sociálně slabších rodin. V některých případech se jedná o rodiny navenek žijící spořádaným životem, rodiče nepijí, nemají potíže se zákonem. Mezi hlavní příčiny tohoto jednání v dnešní době můžeme zařadit zejména skrytou agresivitu, psychické úchylinky, vysoký stres dnešní doby, který je zapříčiněn nezaměstnaností, nejistotu postavení v zaměstnání, starostmi ze zaměstnání, ekonomickou situací a dalšími.

Z výzkumů manželů Glueckových (1964) jak je uvádí Matoušek, zjišťujeme, že u rodičů delikventních dětí se našlo významně více emočních poruch, duševních retardací různého

stupně, alkoholismu a také kriminálních deliktů. Tutéž zátěž měla rodina delikventů i v generaci prarodičů. Mnoho rodin delikventních dětí bylo neúplných nebo děti žily v adoptivních rodinách, rodiče na delikventní děti neměli čas nebo k nim byli lhostejní. Usměrnování v rodinách delikventů se pohybovalo mezi extrémně tvrdou disciplínou a naprostou netečností. Mnohé delikventní děti byly naprosto otevřeně rodiči odmítány.

V posledních desetiletích se pomalu mění obraz rodin, z nichž pocházejí delikventní mladiství. Prováděnými výzkumy je jednoznačně potvrzováno riziko delikventního chování mladistvých pocházejících z rodin, kde dochází k zanedbávání nebo týrání.

Nejpřekvapivějším současným trendem je nárůst kriminality u mladistvých, kteří žijí v úplné, stabilní rodině. Zatím nebylo zcela přesvědčivě výzkumy prokázáno, proč je tomu tak. Jsou dvě skupiny hypotéz, přičemž jedna předpokládá skrytou patologii rodiny a druhá předpokládá, že vliv rodiny na děti v dospívání stále klesá.²² Dítě tráví mnoho času v institucích jako je například škola, mnoho volného času také tráví ve skupině vrstevníků, partách.

3.3.2 Vliv a působení školy

Škola je neoddělitelnou součástí výchovy mladého člověka, tzv. formální (institucionalizovaná) forma socializace. Vytváří jeho základní materiální a citové hodnoty, které jej mají provázet celý život a přímo působí na formování jeho osobnosti. Škola může v některých případech působit jako katalyzátor kriminogenních faktorů rodiny. Vztah dítěte (mladistvého) ke škole je do značné míry ovlivňován osobností učitele a celkovou organizací školní výuky. Rovněž je tento vztah ovlivňován spolužáky a rodiči. Škola tedy zastává významné místo ve vývoji jedince a značně jej ovlivňuje.

V novověku není škola jen instituce, která dítě vzdělává, ale také jej vychovává a přispívá k jeho socializaci. V novodobí spíše přibývalo nových požadavků na školy, často i protichůdných. Mnoho těch kdo koncipují dnešní vzdělávací systémy a vzdělávací politiku si dobře uvědomuje, že svět se kvalitativně mění a tím se mění i nároky na vzdělavatele. Vzdělání se stává záležitostí celoživotní.

S tím jak slábne vliv některých rodin na děti a jak se mocným socializačním vlivem

²² MATOUŠEK, O., et al.: *Práce s rizikovou mládeží: projekt LATA a další alternativy*. 1. vydání Praha: 1996. ISBN 80-7178-064-2. str. 17-40

v druhé polovině 20. století stávají také média a zároveň rostou obavy z neřízeného působení vrstevnických skupin, začíná být škola viděna jako málem jediné prostředí schopné garantovat „optimální“ či dokonce „vědecky promyšlené“ působení na dítě, jež je v souladu se zájmy společnosti.

Na druhé straně škola stále méně ví, jak a k čemu má žáky připravovat. Vývoj vědy j tak překotný, že s ním tvůrci vzdělávacích programů můžou jen těžko držet krok, a navíc dnes mohou jen nesnadno předvídat, co bude tento vývoj vyžadovat od dětí, až budou dospělé.²³

V uplynulých letech došlo k velkému rozvoji školství, došlo ke zvýšení vzdělanosti části mladých lidí, ale tím i k rozevření nůžek mezi skupinou nedoučených mladých lidí. Tito lidé nemají potřebné dispozice pro zaměstnání a tím i další socializaci.

Přechodem do školy ztrácí dítě výlučné postavení, které mělo v rodině a musí se přizpůsobit novému životnímu stylu. Nepříznivé podmínky ve škole, konflikty mezi dítětem a učitelem, nezapadnutí do kolektivu mohou vést ke školnímu selhání a nechuti ke škole, přičemž se toto může projevit formou poruch chování ve smyslu úniku, záškoláctví, lhaním apod.

Úspěch či neúspěch ve škole ovlivňuje také postavení dítěte v kolektivu třídy, které je velice důležité pro jeho vztahy k druhým lidem i k sobě samému.²⁴

V e školách přibývá i šikanování, v rámci kterého narůstá agrese. Zde je třeba upozornit na možnost označení „oběti“ ze strany učitele, či nevšímavost učitele, která může napomoci vytvořit podmínky pro vznik šikany. V poslední době jsem se opakovaně setkal s novým a z mého ohledu negativně hodnoceným trendem personálu základních škol, který přehlíží fyzické napadání žáků před školou, věc řeší velmi laxně, velkým trendem je ke všemu přivolávat policii a očekává se, že policie vše vyřeší. Domnívám se, že zde je právě úloha školy věc řešit a jakožto otevřená instituce má aktivně spolupracovat s rodiči a dalšími institucemi. Setkávání malých dětí s policií je díky tomu stále častější a domnívám se, že se nejedná o vhodný způsob řešení..

²³ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. 2. vydání Praha : 2003. ISBN 80-7178-771-X, str. 65

²⁴ NIKL, J.: *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. 1. vydání Policejní akademie Praha: 2000. ISBN 80-7251-033-9. str. 18

3.3.3 Vliv okolí a party na kriminální chování mladistvého

Pro rizikovou mládež z dysfunkčních rodin je vrstevnická skupina důležitější než pro děti z normálních rodin. Ve vrstevnické skupině však nehledají zázemí jen děti z dysfunkčních rodin, bez řádné výchovy a pozornosti rodičů, ale hledají zde útočiště i děti z funkčních rodin. I pro takovéto dítě je však vrstevnická skupina stresující, neboť v této musí obstát v očích vrstevníků.

Vrstevnické skupiny mají vysoké nároky na konformitu. Jedná se zejména o vzhled zevnějšku, preferovanou hudbu, způsob vyjadřování, postoj ke škole, k rodičům, k alkoholu a drogám, penězům či chování k druhému pohlaví. Lze předpokládat, že u dětí frustrovaných nízkou podporou rodiny bude potřeba přijetí do vrstevnické skupiny vyšší než u dítěte vychovávaného v normální rodině. V některých skupinách jsou dokonce stanoveny podmínky pro přijetí či přijímací rituály, které mohou mít různé formy sahající od neškodných jednání až po trestnou činnost. Na děti, které cítí velkou potřebu pro přijetí do vrstevnické skupiny má velký vliv vůdce, který zpravidla také jejich situace zneužívá ve svůj prospěch. V našich podmínkách se delikventní skupiny častěji rekrutují z dětí sdílejících stejnou instituci a méně často bydlící ve stejném místě.

Některé party jsou ke své kriminální činnosti přivedeny tím, že svůj volný čas tráví na diskotékách nebo v hernách a trestnou činností si poté, co se jim nedostává finančních prostředků tyto, obstarávají. S takovým delikventem se je možné poměrně často setkat, jedná se zejména o trestnou činnost majetkového charakteru, ať už jsou to krádeže peněženek, vloupání do herních automatů či motorových vozidel, krádeže mobilních telefonů apod. Někteří delikventi se těchto skutků dopouštějí i ve svém blízkém okolí, kde jsou známi. Posléze při objasňování uvádějí, že byli srozuměni se svým odhalením a potrestáním, avšak momentální potřeba prostředků byla převažující.²⁵

Jde především o vliv starších osob s narušeným chováním a to jak z řad mládeže tak i dospělých. V období dospívání, kdy psychika dítěte v porovnání s fyzickou stránkou není dostatečně vyvinuta, je dítě náchylné nekriticky přijímat negativní vlivy (vzory) starších.

Značnou roli zde hraje také alkohol a drogy. Mezi nevhodným využitím volného času a delikvencí mládeže často existuje příčinná souvislost. Přirozenou vlastností člověka je potřeba sdružovat se v kolektivu lidí. Tato vlastnost je ještě umocněna u mládeže, která se sdružuje

²⁵ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. 2. vydání Praha : 2003. ISBN 80-7178-771-X, str. 83

v partách či jiných společenstvích. Za určitých podmínek je takovéto sdružování společensky nežádoucí, zejména v případech, kdy parta vystupuje protispolečensky, agresivně, prosazuje rasovou nesnášenlivost, apod. Mladý člověk, který nemá ještě dostatek zkušeností je velmi citlivý na vliv okolí . Snadno podléhá negativním vlivům jiných osob, včetně negativních protispolečenských vlivů. Velmi často se integruje do určitého ideologického seskupení v případech, kdy takovéto seskupení (parta) je řízeno silnou osobností. V prezentaci svého postoje je mladý člověk podporován anonymitou party, která výrazně ovlivňuje stupeň agresivity v prosazování názoru a jednání.

Za určující kriminogenní faktory můžeme označit:

- silná vůdčí osobnost party,
- anonymita party,
- agresivnost party při prosazování své ideologie,
- sugestivní přebírání názoru a postoje party a vedoucího za vlastní.²⁶

3.3.4 Drogová problematika

Drogy nelítostně zasáhly v plné své nebezpečnosti i Českou republiku. Konzumace drog rok od roku rapidně stoupá. Dosud nejrozsáhlejší průzkum mezi českou mládeží přinesl alarmující výsledky. Třetina mladistvých ve věku 15 -19 let přiznala, že drogy již konzumovala, z toho více jak 13 % mladých lidí konzumuje drogy pravidelně. Věková hranice osob, které s drogou začínají experimentovat, se výrazně snižuje a v současné době není výjimkou, že jsou drogy prodávány a užívány mládeží základních škol. O české drogové scéně se začíná otevřeně hovořit od roku 1989, kdy došlo v oblasti drogové kriminality k velmi prudkému a vzestupnému vývoji. Tento trend se projevil i v masivním nárůstu prodeje OPL na nelegálním trhu. Současná situace v České republice v oblasti drogové kriminality je plně srovnatelná se situací v zemích, kde drogová scéna měla oproti České republice náskok několika desetiletí.

Českou drogovou scénu lze ve zkratce hodnotit následovně :

- vytvořila se otevřená drogová scéna,
- vytvořila se stálá klientela uživatelů heroinu, která se stále rozšiřuje,
- vypukla módní vlna tzv. diskotékových drog (extáze),
- užívání drog se rozšířilo do všech regionů republiky,

²⁶ CHMELÍK, J.: *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. 2. vydání MV ČR a Policie ČR Praha : 1998. ISBN nemá.

- prakticky zanikly komunity uživatelů heroinových náhražek (BRAUNU),
- na území republiky působí obchodníci s drogami mezinárodního významu.

Drogová scéna v České republice je dokonce z několika pohledů problematičtější než zahraniční :

- drogy jsou vzhledem k jejich nízkým cenám přístupnější než v zahraničí,
- věková hranice začínajících toxikomanů je velmi nízká,
- podíl intravenózních uživatelů heroinu je značně vysoký (cca 85%),
- vysoký podíl prvokonzumentů začíná přímo na „tvrdé droze“.

Česká republika však má i svá specifika, např. :

- nízká poptávka po kokainu (zejména díky jeho vysoké ceně, jednak díky velmi podobným účinkům pervitinu), prakticky nulové zastoupení CRACKU, který se těší obrovské oblibě zejména v USA,
- vysoký podíl závislých osob na těkavých látkách – rozpouštědlech.

Pro českou republiku je dále příznačné :

- vysoký podíl na obchodu s OPL mají cizí státní příslušníci,
- vysoký podíl na pouličním prodeji mají osoby romské národnosti,
- vysoký podíl na pouličním prodeji mají osoby mladší 15 let,
- v porovnání se zahraničím poměrně nízká druhotná násilná a majetková kriminalita.

V současné době nejoblíbenější drogou v České republice je pervitin a hned po něm heroin. Jde o dvě nejproblémovější drogy vzhledem k alarmující dynamice nárůstu počtu osob závislých na nich.

3.3.4.1 Drogová závislost na látkách s centrálně stimulačním účinkem

Stimulační drogy jsou přírodní (např. kokain) nebo syntetické (látky příbuzné amfetaminu) návykové látky, jejichž společnou vlastností je jejich stimulační efekt. Užívají se k odstranění únavy a k všeobecnému povzbuzení. Po jejich požití se obvykle dostavuje euforie spolu s ústupem únavy, potřeby spánku, chutí k jídlu. Zvyšuje se nabídka představ, aktivita, zlepšuje se sebehodnocení. Na psychostimulační látky vzniká poměrně snadno psychická závislost vedoucí k nutkavé potřebě opakovaného požití drogy. Fyzická závislost však není známa. Po různě dlouhé době abúzu se objevuje paranoidně halucinatorní syndrom

(tzv. stíha), přecházející až do tzv. toxické psychózy. Jde o závažné psychické onemocnění, jehož příčinou je déletrvající zneužívání drog. Toxická psychóza většinou rychle ustupuje při nasazení vhodné léčby a nezanechává následky. Drogové závislosti na látkách s centrálně stimulačním účinkem lze rozdělit na kokainový typ, amfetaminový typ, katkový typ, závislost na methylxantinech a na betelu.

- **Metamfetamin** – (perník, pervitin, péčko, P, piko, ice, teak) je bílá krystalická látka. Metamfetamin je nabízen v tabletách, kapslích, dražé, v kapkách, v injekční podobě nebo jako bílý krystalický prášek. Metamfetamin se zneužívá inhalováním, šňupáním nebo injekčně. Jeho cena se na českém trhu pohybuje kolem 1000,-Kč za gram. Jeho cena však může regionálně vystoupit podle poptávky až na sumu 1500-2000,-Kč za gram. Dochází k rozvoji agrese vůči neživým i živým objektům, toxikoman pak ničí vše kolem sebe. Tento typ drogové závislosti se jeví z hlediska možného násilí jako nejnebezpečnější.²⁷

3.3.4.2 Drogová závislost solvenciového typu

Tento druh drogové závislosti je spíše znám jako závislost na těkavých látkách. Nejznámějším solvenciem je toulén, jinak označovaný jako droga hloupých. Vysoký stupeň nebezpečnosti těchto látek tkví v relativně bezproblémové dostupnosti a v jejich nepředvídatelném dávkování. Účinnost těkavých látek toxikomanům navíc zvyšují inhalací pod polštářem nebo jinou přikrývkou hlavy, nebo na hlavu nasazují polyethylenové sáčky.

Na počátku intoxikace se obvykle dostaví pocit euforie, bývá mírná závrať a pocit ztráty hmotnosti. Při nižších dávkách připomíná chování intoxikovaného lehčí stupeň opilosti. Nápadná je bledost v obličeji, obtížná výslovnost, nekoordinované pohyby, později svalová ochablost. Rozvíjí se stav prostorové dezorientace provázený obvykle abnormálními smyslovými vjemy. Uvolňují se morální zábrany, v heterosexuální skupině bývají promiskuitní kontakty. Při těžší formě intoxikace se vyvine dilatace zornic, přecitlivělost na světlo, subjekt trpí nauzeou (nevolnost). Se stupňováním toxického účinku drogy dochází k nepravidelnostem srdečního rytmu, slzení, vodnaté sekreci z nosu a toxikoman postupně upadá do hlubokého spánku trvajícího až 12 hodin.

²⁷ CHMELÍK, J.: *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. 2. vydání MV ČR a Policie ČR Praha : 1998. ISBN nemá. Str. 10-15

Pravidelné čichání těkavých látek vede nezvratně k poškození centrálního nervového systému. Už po krátké době užívání je možné pozorovat zhoršení paměti a postupné tříštění inteligence (např. výrazně zhoršený prospěch ve škole). Postupně toxikoman upadá do těžké deprese, vyskytují se nepříjemné delirantní stavy, což vede k opětovnému užití drogy. V popředí všech příznaků dominuje výrazný rozpad osobnosti. Typická je apatie a nezájem o sebe i okolí. Dochází k excitaci vystupňované až do agrese. Solvencia výrazně devastují srdeční sval a dýchací cesty. Vytváří psychickou závislost.

3.4 Romská komunita

Jakožto z pohledu sociální patologie nejproblémovější etnikum, budu se zde zabývat i problematikou romského etnika ve vztahu k trestné činnosti mládeže. Za svou praxi jsem se setkal s několika mladistvými delikventy z romské komunity a i proto bude součástí této práce kasuistika jedné mladistvé delikventky z romské komunity.

V dobových kronikách existuje mnoho zmínek o putujících kejklířích, bavících feudální pány, o tanečnicích spoře oděných v zářivých barvách, oblíbených u panských dvorů a nenáviděných zbožnými a váženými občany. Takto mohli být Romové zaměňováni s potulnými tlupami „umělců“. Náhle se tedy asi ve 14. století začalo potulovat a putovat z místa na místo společenství lidí, které se od ostatních obyvatel lišilo tmavší pokožkou, oblečením, osobitým způsobem života, vlastním, zcela nesrozumitelným jazykem, temperamentem a neochotou podřizovat se tlaku většinového obyvatelstva.

Středověcí učenci si proto kladli otázky, kdo jsou Romové, odkud do Evropy přišli a jaká je jejich původní vlast. Po dlouhá století si Evropa nedokázala na tyto otázky odpovědět. S tajemným původem Romů pak souvisel i odstup, který mezi Romy a ostatním obyvatelstvem vznikl a který do určité míry přetrvává dodnes.

V evropském prostředí se ocitli Romové ve zcela zvláštní situaci, protože jejich skupinové neformální normy nebyly vždy v souladu s normativním a hodnotovým systémem okolního většinového obyvatelstva. Proto je pro Romy dodnes těžké nalézt kompromis, podle kterých norem se chovat. Romové žili vždy v uzavřených skupinách a odstup majoritních společností k nim toto uzavření se do svého skupinového světa ještě posílil. Většinová společnost byla a bohužel zůstává pro Romy cizí skupinou, která je v minulosti odmítala, a proto se k ní bez rozpaků chovají jako k „nevlastním“, které není ostudné všelijak podvádět a

různě „zkoušet“.28

Ze soupisů z dnešního Slovenska vyplývá, že Romové se zde usadili ještě dříve než v Čechách. Stejně jako na našem území se i na Slovensku živili především kovářskými pracemi, košíkářstvím, kotlářstvím, hudbou a příležitostnými pracemi.

Krátce po válce se odhady počtu Romů na území dnešní ČR pohybují řádově mezi 600 a 1000. Nicméně první poválečný soupis ministerstva vnitra, k němuž došlo v druhé polovině roku 1947, vykazuje již celkový počet 101190, z čehož plných 16752 připadá na Čechy a Moravu a zbylých 84438 na Slovensko. Izolace romských osad na Slovensku a především naprostá absence perspektivy do budoucnosti mezi místními obyvateli způsobila, že stěhování za prací do Čech mnozí vnímali jako jediné možné východisko.

Řada Romů však v této době žila „polokočovným“ životem: své rodiny zanechala na Slovensku, dojížděla za prací, ale domů se vracela, kdykoli to jen bylo možné. Mnozí Romové se přitom vraceli domů a prvními úsporami doma pomalu budovali své nové domovy v osadách bez elektřiny a pitné vody, v osadách, jež postrádaly hygienické zázemí a které byly navíc určeny k demolici.29

Romové jsou v naší zemi jedinou etnicky odlišnou skupinou, která vzbuzuje velmi polarizované názory. Většinová společnost je vnímá nepříznivě, málo ji zná a trpí vůči ní mnoha předsudky, k nimž patří i démonizování Romů jako rozených kriminálků.30

Jedním z mnoha problémů, které mají vliv na vznik delikvence u romské mládeže je problematika docházky do školy. V mnoha případech zaznamenáváme i v policejní práci oznámení od příslušných úřadů o neplnění povinné školní docházky dítětem, kdy se zpravidla jedná o děti z romského etnika. V některých případech rodiče své děti do školy vůbec neposílají, nebo svou nevšímavostí dětem nahrávají v záškoláctví. U druhé varianty dochází při prvním setkání k rozchodu romského dítěte s většinovou kulturou a romské dítě, které je nepřipravené na nároky neromského školství zpravidla selhává již během prvního roku a je v zápětí přeřazeno do zvláštní školy. Z mého pohledu se nejedná o řešení správné a situaci řešící. Za řešení lze vidět možnost romských tříd, ve kterých bude dostatečně reagováno na požadavky tohoto etnika. V dnešní době je velmi vzácné setkat se se vzdělaným Rómem, který pracuje například na manažerském postu. Většina Romů má v dospělosti jen základní

²⁸ www.romove.cz/cz/clanek/18530

²⁹ www.romove.cz/cz/clanek/18785

³⁰ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. 2. vydání Praha : 2003. ISBN 80-7178-771-X, str. 137

vzdělání a pracuje jako kopáč, dlaždič nebo v jiných majoritní společností nepříliš oblíbených povoláních.

Je nasnadě, že je nezbytné bezodkladně začít pozici Romů řešit. Prvním předpokladem je přijetí Romů mezi majoritní společnost a ukončení neskrývaného rasismu sdílený i státními zaměstnanci. Předpokladem pro přijetí do většinové společnosti je vzdělání a proto mají první krok v rukou učitelé.

Jako nejlepší prevence delikvence romské mládeže je podpora

- předškolních vzdělávacích procesů,
- základních škol, které je nevylučují ze standardního procesu vzdělávání,
- učňovských zařízení,
- všech vyšších typů škol,
- všech institucí poskytujících kvalifikační kurzy a rekvalifikační programy.³¹

Dalším z řady problémů romského etnika je rozpad tradičního romského společenství v posledních desetiletích, který se rovněž významně podílí a vzniku delikvence mladistvých. Rozpad a úbytek tradičních velkorodin, naprosto nesystematické řešení romské problematiky v šedesátých letech mají do dnešní doby výrazně destruktivní dopady na romskou komunitu. Většina odborníků se shoduje na nezbytnosti tento problém urychleně a systematicky řešit.

3.4.1 Profil mladistvého Roma s delikventním chováním

Tyto skupiny byly porovnány podle charakteristik trestné činnosti, osobnostních rysů a charakteristik rodinného zázemí.

Skupina delikventně jednajících romských mladistvých byla od ostatních dvou skupin rozdílná v následujících znacích :

- velká rodina s mnoha sourozenci, s nízkým příjmem; polovina těchto rodin měla příjem pod hranici sociálního minima,
- přeplněný byt, špatné hygienické podmínky, konflikty se sousedy v bydlišti,

mnoho rodičů negramotných,

Institut pro kriminologii a sociální prevenci MS ČR uskutečnil dva empirické výzkumy zaměřené na Romy páchající trestnou činnost. První šetření bylo provedeno na konci

³¹ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. 2. vydání Praha : 2003. ISBN 80-7178-771-X, str. 139

sedmdesátých let a druhý v roce 1990, kdy byly porovnány tři dvoustčlenné výběrové soubory mladistvých. Jednalo se o

- mladistvé Romy, kteří se dopustili kriminálního deliktu (RD),
- mladiství neromové, kteří se dopustili kriminálního deliktu (ND),
- kontrolní skupiny mladistvých Romů, kteří se nedopustili kriminálního deliktu (RN).
- mnoho rodičů s nedokončeným základním vzděláním,
- zanedbaná kontrola dětí,
- výskyt opakované trestné činnosti dospělých členů rodiny,
- horší výsledky v inteligenčních testech,
- záporný vztah ve škole, velké problémy s prospěchem i s chováním,
- příslušnost k asociálně jednající partě,
- vyšší ukazatele agresivity a asociálních tendencí (tento znak je společný pro obě delikventně jednající skupiny),
- více neklidu, více špatných nálad, nižší sebevědomí (rovněž společné pro obě skupiny delikventně jednajících),
- neplánovaná trestná činnost, vysoký vliv příležitosti,
- z provedení trestného činu je patrná vysoká potřeba vzrušení a vysoká potřeba ocenění skupinou, častý je vliv alkoholu.³²

Pokud si pozorně přečteme výsledek výzkumu a porovnáme si jej s vlastní zkušeností ze své práce, vidím, že stejné problémy přetrvávají i v dnešní době v téměř nezměněné podobě. Tento fakt jen potvrzuje skutečnost, že problematika Romů není v ČR uspokojivě a systematicky řešena.

Struktura romské kriminality je jiná než u většinové společnosti. Nejvíce se Romové podílejí na majetkové trestné činnosti, mravnostní kriminalitě a násilné kriminalitě. Častěji než v majoritní společnosti se delikventního chování dopouštějí děti, mladiství a ženy. Za velmi specifické a vlastní zkušeností ověřené je zapojování dětí mladších 15-ti let do kriminálních aktivit. Jedná se zejména o organizované skupiny dopouštějící se různých krádeží v obchodech, kapesních krádeží či loupeží. Skupina je vždy organizována tak, že dospělý člen party vytipuje oběť a k této vyše nezletilé děti, které krádež provedou.

³² MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. 2. vydání Praha : 2003. ISBN 80-7178-771-X, str. 141

V případě jejich chycení nejsou tyto trestně odpovědné. Zpravidla se nejedná přímo o rodiče mladistvých, neboť ti si musejí v případě zadržení později dítě vyzvednout. Děti se nejčastěji dopouštějí trestné činnosti v přítomnosti tet či strýců, přičemž tyto vazby je nutno brát s jistou rezervou, neboť v Romském etniku jsou velmi blízké příbuzenské vazby. Obdobně tyto party pracují jak při kapesních krádežích, tak při takzvaných „nájezdech na obchody“. Vzhledem k množství lidí a dětí, které se na akci skupiny podílejí, zpravidla nestačí na zvládnutí ani bezpečnostní služba či více prodavačů. Problémem poslední doby je skutečnost, že členové těchto part v případě pokusu o zadržení neváhají proti prodavačům či členům bezpečnostní služby použít násilí. Velmi často rovněž Romské ženy nabízejí ve větších městech po ulicích voňavky vydávané za značkové zboží, přičemž se jedná samozřejmě o padělky nevalné kvality. Dopouštějí se tím podvodu a porušování práv k autorské známce. Jejich systém je však postupně vypracováván tak, aby se možnost zadržení byla eliminována na minimum. Obdobnou trestnou činnost páchají prodejem nekvalitního elektronářadí či elektropotřeb na parkovištích velkých obchodních domů, přičemž tyto skupiny cestují po celé České republice. Příležitostně při tomto jednání i vykrádají auta či páchají další majetkovou trestnou činnost.

3.5 Vliv médií na poruchové chování

O vlivu médií a zejména televize na socializaci dnešních dětí a mládeže ve vyspělých zemích nemůže být pochyby. Dospělý a děti sledují televizi nejvíce ze všech médií. Čas, který věnují sledování televize, je v průměru delší než všechny jiné mimoškolní činnosti, jimž se děti a dospívající v naší kultuře věnují.

Postindustriální společnost je společnost velmi roztržštěná a zároveň velmi masová. Televize může potencionálně integrovat i dezintegrovat, zejména ve vztahu k disponovaným jedincům, v nichž jsou syceny asociální klony. Tímto je televize bezpochyby nejmocnějším médiem.

Zlo a násilí však nemusí mít jen destruktivní účinky, je-li dětem prezentováno v kontextu, jenž jim dává smysl v přijatelném kulturním rámci. Dítě, jenž tento rámec nemá, může považovat násilí za legitimní způsob prosazování lidských potřeb.

Je nepochybné, že televize zobrazuje většinu násilí fiktivního než reálného a navíc převládá většina stanic vysílání násilí reguluje svým vnitřním řádem, zejména ve

zpravodajství, méně je již násilí regulováno ve filmech. Hranice únosnosti je však mezi jednotlivými stanicemi velice variabilní.

Za zcela nový problém, který se objevuje v některých německých výzkumech, je takzvaná reality TV, kde je využíváno reálných záznamů z přepadení bank, dopravních nehod na sledovaných místech, městských kamerových systémů apod., navíc když v zájmu zesílení účinku záběru jsou tyto zpomalovány a zobrazovány včetně drastických detailů.

Existují studie dokládající, že již velmi malé děti, už roční, dokáží napodobovat to, co viděly v televizi. Jedná se například o kreslené seriály, v nichž se postavy chovají agresivně. Za normálních okolností má dítě již ve středním školním věku schopnost distancovat se od předváděného násilí a zaujmout k němu kritický postoj. Tato kritičnost se však dá vhodným druhem zábavného podání scén s násilím oslabovat.

Jak ukazují mnohé studie, televize posiluje agresivitu nejen u disponovaných jedinců, posiluje ji u všech dětí a u všech lidí posiluje pocit, že svět je nebezpečným místem. Kromě toho televizní násilí pravděpodobně oslabuje citlivost na násilí, s nímž se člověk setkává v reálném světě. Patrně nejpřesvědčivější důkazy o škodlivosti televize přinesl Centerwall (1992). Dle jeho práce sledování televizních programů v době dětství a dospívání zvyšuje kriminalitu těchto dětí s odstupem deseti až patnácti let, tedy v době, kdy dokončují dospívání nebo již jsou dospělí, a to nezávisle na zemi, kde se tento vztah sleduje. Mladiství pachatelé násilných trestných činů v USA podle Centerwalla přiznávají, že čtvrtina až třetina akcí, za něž byli trestáni, byla přímo inspirována tím, co předtím viděli v televizi.

Při prevenci škodlivých účinků televizního násilí nelze spoléhat ani na školy. Všude se teprve začíná s mediální výukou, která má děti naučit jak využívat média ke svému prospěchu. Nejlepším způsobem mediální výchovy je například výroba televizních programů, novin či rozhlasových pořadů, přičemž si děti můžou názorně ověřit, jakým způsobem média filtrují a stylizují skutečné události, když chtějí na své uživatele zapůsobit.

Ze všeho uvedeného je zřejmé, že nezanedbatelnou odpovědnost za mladou generaci mají vedle učitelů, rodičů i tvůrci televizního vysílání. Jednotlivý občané i jejich skupiny by jim tuto odpovědnost měli všemi prostředky připomínat. Odpovědnosti se nemůže zbavit ani stát, respektive jím zřízené orgány pověřené dohlížením nad médii.**33**

³³ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. 2. vydání Praha : 2003. ISBN 80-7178-771-X, str. 100-105

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Vývoj trestné činnosti nezletilých a mladistvých v letech 1990-2007 v České republice

V této části práce se zabývám vývojem kriminality nezletilých a mladistvých po roce 1989 z pohledu celkového vývoje v této oblasti do roku 2007. Záměrem je objasnit vývoj trestné činnosti po roce 1989 v ČR, stanovit zda již došlo ke kulminaci a kdy. Nezbytné je zdůraznit značnou latenci kriminality mládeže, neboť je vycházeno pouze z počtů vyšetřovaných nezletilých a trestně stíhaných mladistvých, tedy pachatelů, které se podařilo odhalit. Je nemožné stanovit či odhadnout skutečné počty nezletilých a mladistvých, kteří se trestné činnosti dopouštějí, neboť jich nepochybně velké množství zůstává neodhaleno.

4.1 Použité metody

Pro zpracování praktické části práce se autor, pro co možná nejkomplexnější možnost zhodnocení, rozhodl použít metodu shromáždění statistických údajů, zejména statistik trestné činnosti Ministerstva vnitra ČR, Policie ČR, Magistrátu města Liberec a částečně i Českého statistického úřadu a jejich následnou analýzu. Rovněž bylo použito studium dokumentů a jejich následná obsahová analýza. Ze statistik byl vybrán časový úsek od roku 1990 do roku 2007 pro celou Českou republiku a úsek od roku 2002 do roku 2007 v Libereckém kraji. Analýza statistik jakožto sekundární analýza dat umožní posoudit vývoj trestné činnosti u zkoumaného vzorku obyvatelstva v České republice a v Libereckém kraji v uvedeném časovém úseku, včetně podrobného posouzení podílu jednotlivých kategorií trestné činnosti na celkové kriminalitě.

Zvolené metody umožní co nejlépe posoudit vývoj v oblasti kriminality mládeže v České republice a Libereckém kraji.

4.2 Popis zkoumaného vzorku

Zkoumaný vzorek tvoří nezletilí a mladiství v České republice, kteří jsou sledováni v statistikách Policie ČR a Ministerstva vnitra ČR v období od roku 1990 do roku 2007 v České republice a v období od roku 2002 do roku 2007 v Libereckém kraji. Částečně bylo využito vzorku nezletilých a mladistvých klientů Oddělení kurátorských činností Magistrátu města Liberec.

4.3 Stanovení předpokladů

1. Po roce 1990 dochází k trendu postupného nárůstu počtu vyšetřovaných nezletilých a stíhaných mladistvých.
2. V průběhu vývoje od roku 1990 do roku 2007 již došlo ke kulminaci počtu vyšetřovaných nezletilých a trestně stíhaných mladistvých a k následnému snižování počtu vyšetřovaných nezletilých a stíhaných mladistvých v Libereckém kraji.
3. V letech 2003 až 2007 činní podíl nezletilých a mladistvých na celkovém počtu vyšetřovaných a stíhaných podezřelých méně než 10 %.

4.4 Vývoj kriminality v České republice po roce 1989

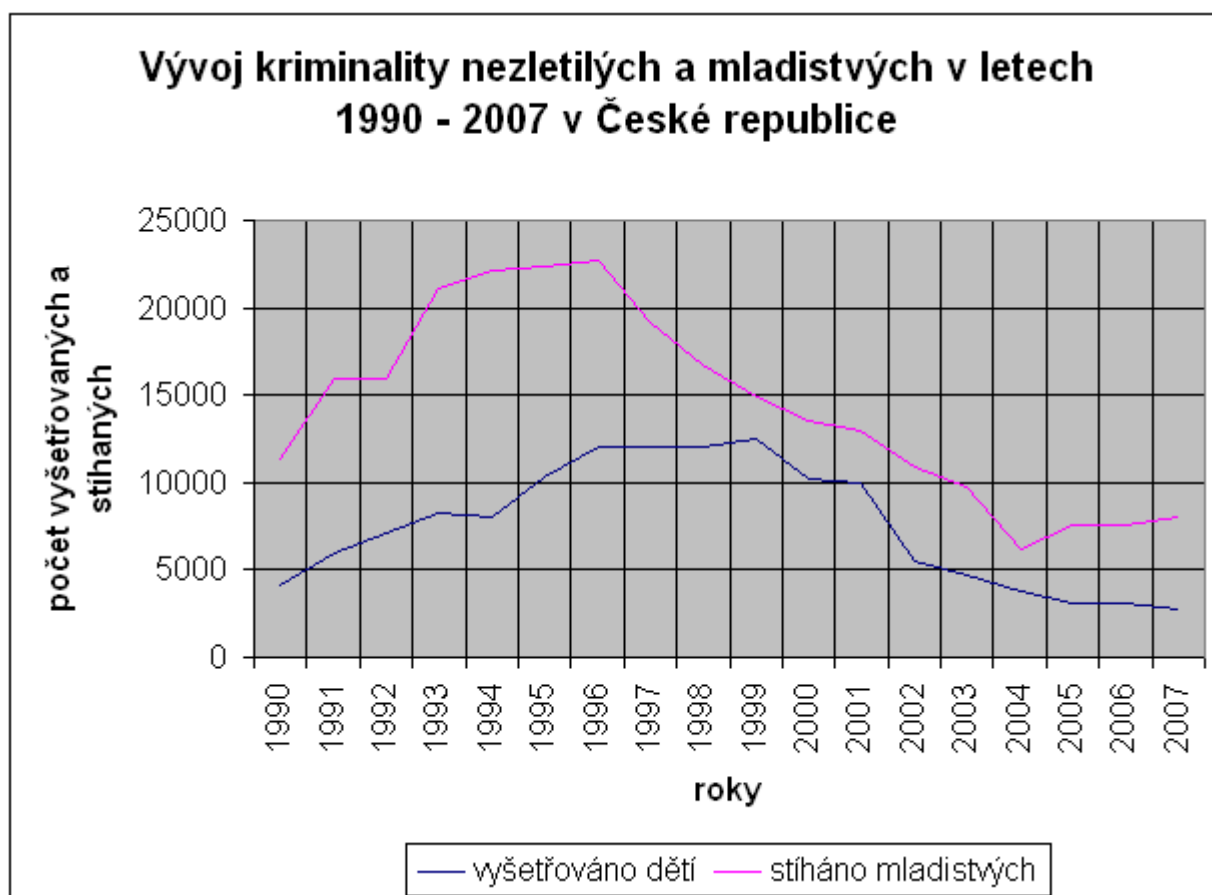
V uvedené tabulce je zpracován statistický přehled trestné činnosti celkové, nezletilých a mladistvých, včetně jejich podílu na celkové kriminalitě od roku 1990 do roku 2007 v celé České republice.

ČR	kriminalita celkem	objasněno	vyšetřováno o dětí	podíl dětí v %	stíháno mladistvých	podíl mladistvých v %
1990	216852	83257	4146	1,9%	11407	5,3%
1991	282998	94115	5939	2,1%	15952	5,6%
1992	345205	108380	7093	2,1%	15952	4,6%
1993	398505	126442	8280	2,1%	21074	5,3%
1994	372427	129540	8053	2,2%	22160	6,0%
1995	375630	151842	10332	2,7%	22310	5,9%
1996	394267	162929	12059	3,1%	22719	5,8%
1997	403654	169177	12086	3,0%	19139	4,7%
1998	425930	185093	11999	2,8%	16730	3,9%
1999	426626	193354	12464	2,9%	14920	3,5%
2000	391469	172245	10216	2,6%	13507	3,5%
2001	358577	166827	9926	2,8%	12913	3,6%
2002	372341	151492	5541	1,5%	10901	2,9%
2003	357740	135581	4692	1,3%	9779	2,7%
2004	351629	134444	3734	1,1%	6197	1,8%
2005	344060	135281	3086	0,9%	7614	2,2%
2006	336446	133695	3090	0,9%	7605	2,3%
2007	357391	138852	2710	0,8%	8079	2,3%

Zdroj: Statistika Ministerstva vnitra ČR zveřejněné na internetu – www.mvcr.cz

Z předmětné tabulky můžeme analyzovat, že od roku 1990 dochází k postupnému nárůstu celkové kriminality, ale i kriminality nezletilých a mladistvých. Zejména růst v letech 1992 až 1999 můžeme označit za hrozivý, kdy došlo za těchto osm let k nárůstu celkové kriminality o celou jednu třetinu, tedy o více jak 140 tisíc trestných činů. Ke kulminaci dochází u mladistvých v roce 1996, kdy bylo zaznamenáno 22719 trestně stíhaných mladistvých v České republice. U dětí dochází ke kulminaci později, a to v roce 1999, kdy bylo vyšetřováno pro podezření z trestného činu 12464 nezletilých.

V následujícím grafu je znázorněn vývoj kriminality nezletilých a mladistvých v letech 1990 až 2007, tedy po nástupu demokracie v České republice, který dokresluje předchozí tabulku.

Vývojová křivka grafu nám potvrzuje kulminaci, jak již bylo uvedeno u mladistvých v roce 1996 a u nezletilých v roce 1999. U mladistvých došlo v roce 2007 k opětovnému nárůstu počtu stíhaných ze 7605 v roce 2006 na 8079 v roce 2007. Tento nárůst je odpovídající celkovému nárůstu počtu stíhaných a vyšetřovaných osob v ČR v roce 2007. Pozitivní je vývoj u nezletilých, kde dochází k soustavnému poklesu počtu vyšetřovaných. Od kulminace v roce 1999, kdy bylo zaznamenáno 12464 vyšetřovaných nezletilých, došlo k poklesu na 2710 vyšetřovaných nezletilých v roce 2007.

V následující tabulce je zachycen podíl nezletilých a mladistvých na celkovém počtu stíhaných a vyšetřovaných osob v České republice v jednotlivých letech od 1990 do 2007.

ČR	stíháno osob celkem	vyšetřován o dětí	stíháno mladistvých	Celkový podíl mládeže na vyšetřovaných a stíhaných osobách v %
1990	83257	4146	11407	18,7%
1991	94115	5939	15952	23,2%
1992	108380	7093	15952	21,2%
1993	126442	8280	21074	23,2%
1994	129540	8053	22160	23,3%
1995	151842	10332	22310	21,5%
1996	162929	12059	22719	21,3%
1997	169177	12086	19139	18,4%
1998	185093	11999	16730	15,5%
1999	193354	12464	14920	14,3%
2000	172245	10216	13507	13,1%
2001	166827	9926	12913	13,6%
2002	151492	5541	10901	10,9%
2003	135581	4692	9779	10,7%
2004	134444	3734	6197	7,4%
2005	135281	3086	7614	7,9%
2006	133695	3090	7605	8,0%
2007	138852	2710	8079	7,8%

Zdroj : Statistiky Ministerstva vnitra ČR zveřejněné na internetu – www.mvcr.cz

Analýzou dalších statistických údajů autor zjišťuje, že od roku 1990 dochází k postupnému růstu podílu nezletilých a mladistvých na počtu celkově vyšetřovaných a stíhaných osob v ČR, kdy růst pokračuje a kulminuje u nezletilých na hodnotě 3,1% v roce 1996 a u mladistvých na hodnotě 6,0% v roce 1994. Celkově podíl kriminality nezletilých a mladistvých kulminuje v roce 1994 na hodnotě 23,3%. Toto číslo ukazuje, že téměř jednu čtvrtinu vyšetřovaných a stíhaných osob činili v roce 1994 nezletilí a mladiství.

Vysoký počet vyšetřovaných nezletilých a stíhaných mladistvých autor práce přisuzuje vysokému počtu dětí narozených v letech 1973 až 1982. Jedná se o silné ročníky, kdy byla vysoká porodnost.

4.5 Vývoj přístupu ke kriminalitě mládeže po roce 1989

Před rokem 1989 se o kriminalitě mládeže téměř nevědělo. Neznamená to však, že neexistovala. Nevědělo se o ní zejména proto, že se o tom nehovořilo. Po nástupu demokratického zřízení v České republice se začíná o kriminalitě mládeže veřejně hovořit, hovoří o nich velmi často média, kdy zejména ta bulvární, mnohdy zveličují následky a dramatizují vlastní trestnou činnost a tím se významně podílejí na polarizaci veřejného mínění. Významným problémem před rokem 1989 je ta skutečnost, že na rozdíl od demokratických států není možno vnášet do této problematiky taková opatření a takovou činnost, která by přispěla k řešení problematiky kriminality mládeže. Není možné do ní vnášet angažovanost státních i nestátních subjektů, je zastáván názor, že za čin přísluší trest, na řešení problematiky kriminality mládeže se nepodílejí příslušné vědní obory.

Tyto trendy se před rokem 1989 nemohly všechny v České republice prosadit, jelikož jim chybělo zázemí demokratického politického systému. Po změně politického systému dochází v prevenci a potlačování kriminality mládeže k nesoustavnému navrhování a prosazování opatření, která fungují dobře jinde, u nás však nejsou napojena na odpovídající historický vývoj a ani nemají potřebné zázemí ve veřejném mínění, v názorech odborníků ani v prioritách politické scény.

Počínaje rokem 1996 jsou činěny první reálné kroky k řešení kriminality mládeže, jedná se zejména o ustanovení Probační služby České republiky a zároveň dochází k novele trestního zákona a trestního řádu, kterou jsou zavedeny nové druhy trestů jako obecně prospěšné práce a dále jsou prvně ustaveny takzvané odklony trestního řízení, tedy možnost podmíněné zastavení trestního stíhání a možnost narovnání. K dalšímu významnému posunu dochází v roce 2003, kdy je přijat zákon číslo 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. Tento zákon upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoně, opatření ukládaná za takové protiprávní činy, postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže.

Obecně je možné se shodnout na skutečnosti, že věznění v době dospívání a právě probíhající socializaci může mít významné následky na dítěti v podobě vyšší pravděpodobnosti následného opakovaného kriminálního jednání. Z tohoto důvodu je trestů odnětí svobody využíváno spíše výjimečně a jen za nejzávažnější trestné činy. Přednostně jsou využívány sankce, které nejsou spojeny s odnětím svobody, avšak zajišťují probaci,

převýchovu a nápravu dítěte.

Problematickou se zabývají mimo státních institucí i nestátní instituce, k problematice je přistupováno multidisciplinárně a věnují se jí mnohé vědní obory. Za mnohé zmíním kriminologii, psychologii, medicínu, sociologii či právo. Nově se studují příčiny, projevy a motivace, studují se dopady činěných opatření.

Mohl jsem se seznámit se spisovým materiálem týkající se mladistvého 16-ti letého chlapce, který při šel společně s přáteli na noční výlet, kde chtěli přípitkem oslavit příchod nového roku. Uvedl se však v průběhu pochodu do značného stavu opilosti a v tomto při drobné slovní výměně s kamarádem tohoto napadl a bodl loveckou dýkou do oblasti levé klíční kosti. Útok byl veden s takovou razancí, že dýka přešla klíční kost, narušila tepnu a pronikla až k plicím. Jen díky okamžitě poskytnuté laické první pomoci a přivolání záchranné služby, která poskytla vysoce specializovanou péči, poškozený chlapec zranění přežil i přes skutečnost, že toto bylo znalcem shledáno jako akutně ohrožující život. Při následném vyšetřování, jehož součástí byl i psychologický a psychiatrický posudek útočníka, bylo zjištěno, že tento netrpí žádnou duševní poruchou, nemá sklony k násilí a jednal pod vlivem vysoké opilosti. Útočník svého jednání litoval, poškozenému se omluvil a pomocí výdělku z brigád se snažil jej i finančně odškodnit. Soud při projednávání ke všem těmto okolnostem přihlédl a uložil pachateli podmíněný trest odnětí svobody s maximální zkušební dobou, dále pak probační program, kdy se podrobil výučnímu programu a dále mu uložil zákaz požívání veškerých omamných a psychotropních látek, tedy i alkoholu.

Je zcela nepochybné, že v době před rokem 1989, ale zřejmě i krátce po něm by byl útočník postižen nepodmíněným trestem odnětí svobody. Vlivem současného stavu v této oblasti byl však i takto závažný případ pečlivě a důkladně posuzován, zejména ve vztahu k dalšímu vývoji mladistvého a soud přikročil právě k takovému trestu, který má za úkol zejména zabránit opakování trestného jednání a zapojení mladistvého do nápravy svého jednání.

5 Kriminalita mládeže v Libereckém kraji v letech 2003-2007

V této části práce se autor zabývá vývojem kriminality nezletilých a mladistvých od roku 2003 v Libereckém kraji (dále jen LK). Analyzuje statistická data, zejména Ministerstva vnitra ČR a Magistrátu města Liberec vývoj v této oblasti a podíl jednotlivých druhů trestné činnosti páchané nezletilými a mladistvými v letech 2003-2007 v Libereckém kraji. Záměrem je objasnit vývoj trestné činnosti v posledních pěti letech ve zdejším teritoriu a zjistit nejčastěji páchané trestné činy u nezletilých a mladistvých. I zde autor zdůrazňuje, že je třeba počítat se značnou latencí, neboť je vycházeno pouze z počtů vyšetřovaných nezletilých a trestně stíhaných mladistvých, tedy pachatelů, které se podařilo odhalit. Je nemožné stanovit či odhadnout skutečné počty nezletilých a mladistvých, kteří se trestné činnosti dopouštějí, neboť jejich část zůstává neodhalena.

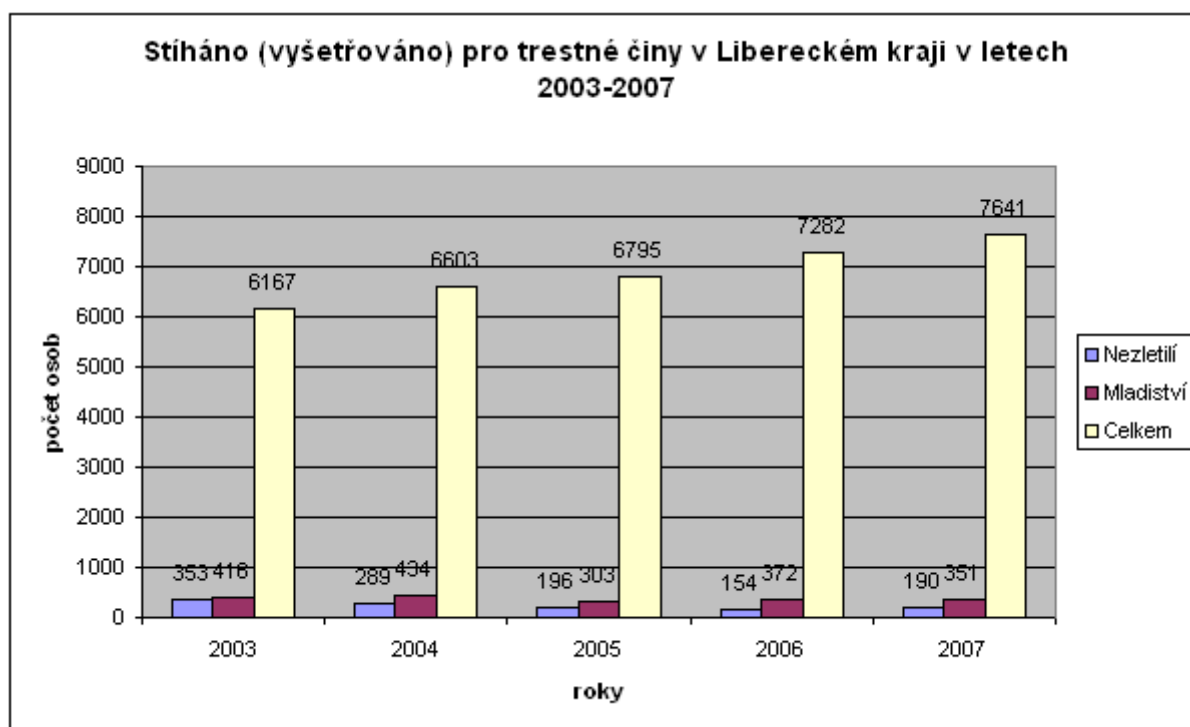
5.1 Celková kriminalita mládeže v letech 2003-2007 v Libereckém kraji

Autor provedl analýzu a výběr dat statistických výstupů Policie České republiky, zveřejňované na stránkách Ministerstva vnitra ČR, kde zjistil, že na celkovém počtu 34488 vyšetřovaných a stíhaných osob podezřelých z trestných činů v Libereckém kraji v letech 2003-2007 jsou nezletilý zastoupeni v 1182 případech a mladiství v 1876 případech. Tento počet činí podíl 8.9% nezletilých a mladistvých na celkovém počtu stíhaných osob.

Stíháno (vyšetřováno) pro trestné činy celkem

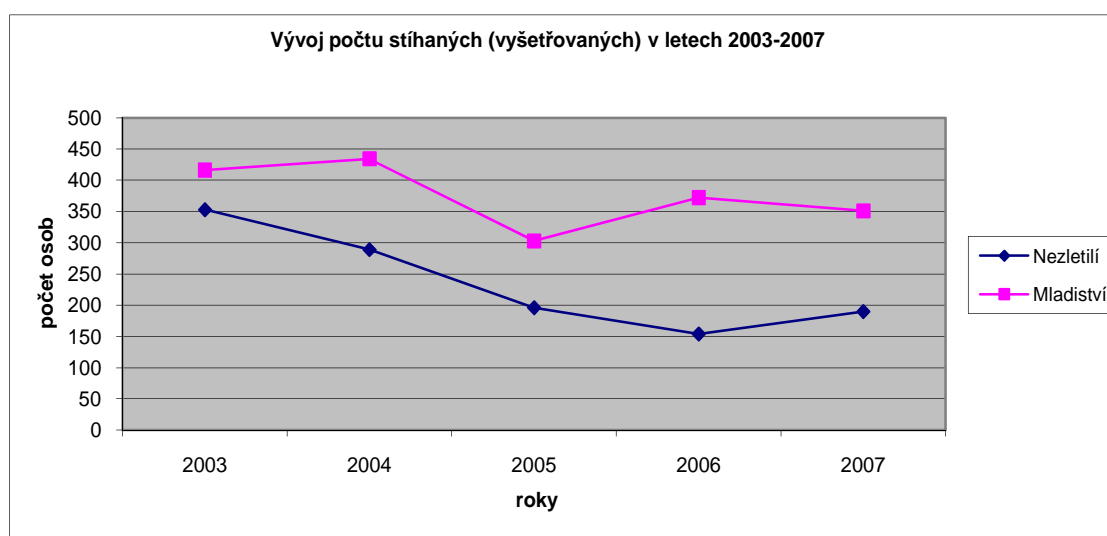
Liberecký kraj	2003	2004	2005	2006	2007	Celkem za 2003-2007
Nezletilí	353	289	196	154	190	1182
Mladiství	416	434	303	372	351	1876
Celkem	6167	6603	6795	7282	7641	34488

Zdroj : Statistiky Ministerstva vnitra ČR zveřejněné na internetu – www.mvcr.cz

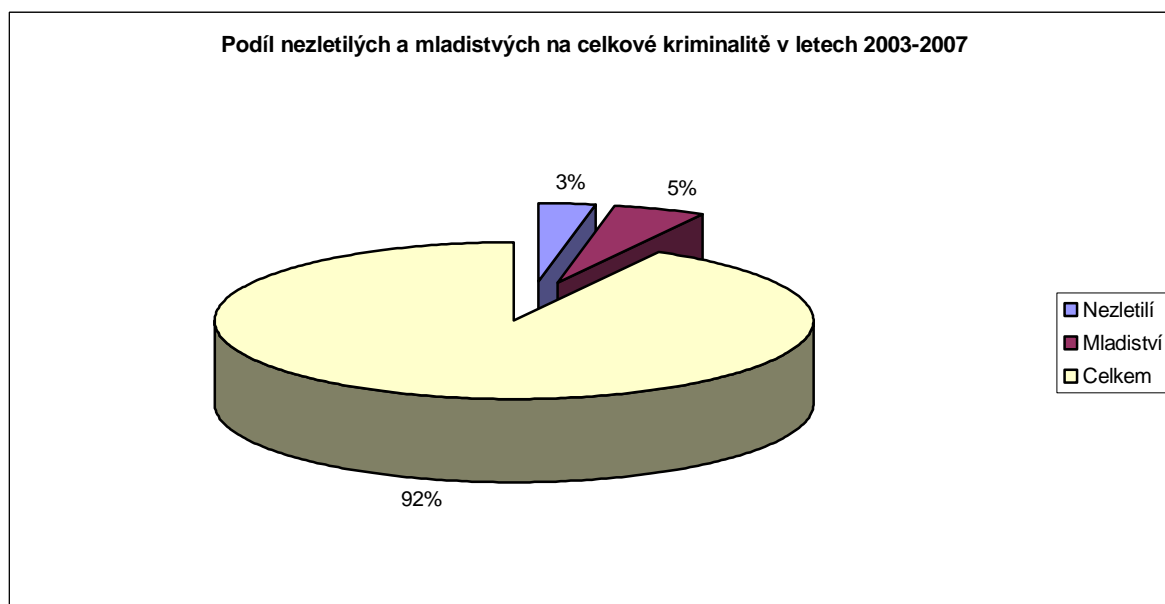

Zdroj : Statistiky Ministerstva vnitra ČR zveřejněné na internetu – www.mvcr.cz

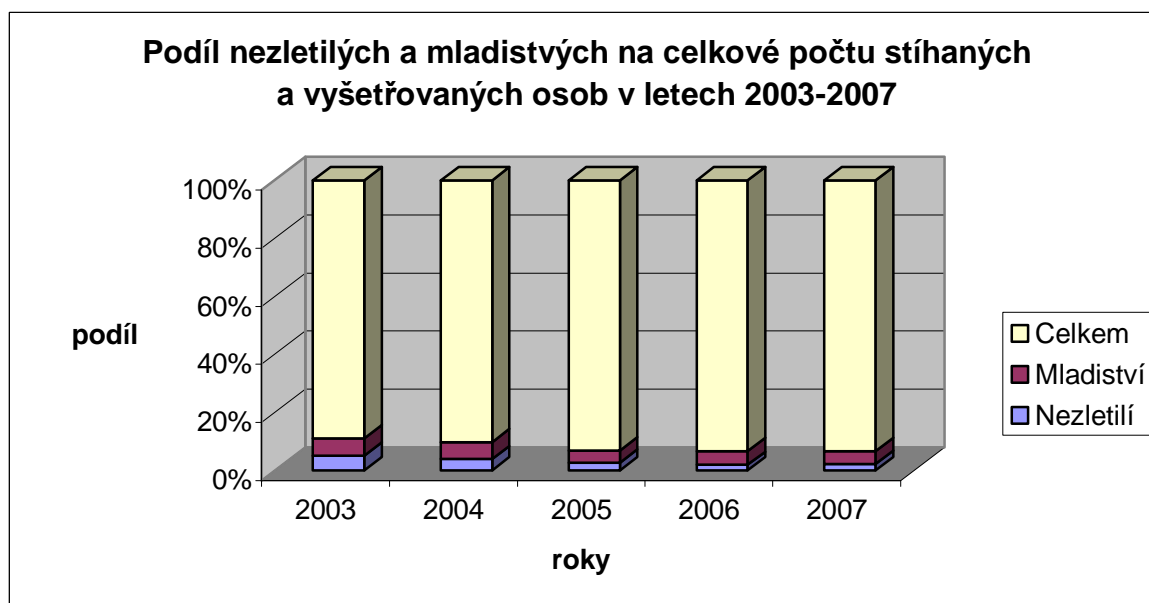
Analýzou vývoje počtu vyšetřovaných a stíhaných osob autor zjišťuje, že i přes stále stoupající počet celkem vyšetřovaných a stíhaných osob v LK došlo od roku 2003 k poklesu počtu vyšetřovaných a stíhaných mladistvých. K největšímu poklesu došlo mezi lety 2004 a 2005, kdy počet klesl ze 434 stíhaných a vyšetřovaných mladistvých na 303 v roce 2005. Poté dochází v roce 2006 k opětovnému nárůstu na 372 a v roce 2007 k poklesu na 351 mladistvých. U vyšetřovaných nezletilých došlo z původních 353 vyšetřovaných k poklesu na 190 v roce 2007. Největší pokles na 154 vyšetřovaných nezletilých byl v roce 2006.

Podíl nezletilých a mladistvých na celkovém počtu stíhaných a vyšetřovaných osob v LK za analyzované období činí u nezletilých 3% a u mladistvých 5%. Celkově se tedy mládež podílí 8%.

V následujícím grafu je znázorněn podíl nezletilých a mladistvých na celkovém počtu stíhaných a vyšetřovaných osob v LK po jednotlivých rocích.

Z grafického znázornění je zřejmé, že od roku 2003 odchází ke stálému snižování podílu nezletilých a mladistvých na celkovém počtu stíhaných a vyšetřovaných osob v Libereckém kraji. Tento trend je třeba vnímat pozitivně.

5.2 Vývoj násilné trestné činnosti mládeže

Násilná trestná činnost je obecně považována za jeden z nejzávažnějších deliktů. Vyšší index nebezpečnosti než má vražda lze přiřadit jen terorismu.³⁴

Stíháno (vyšetřováno) pro trestný čin vraždy (§ 219 TZ)

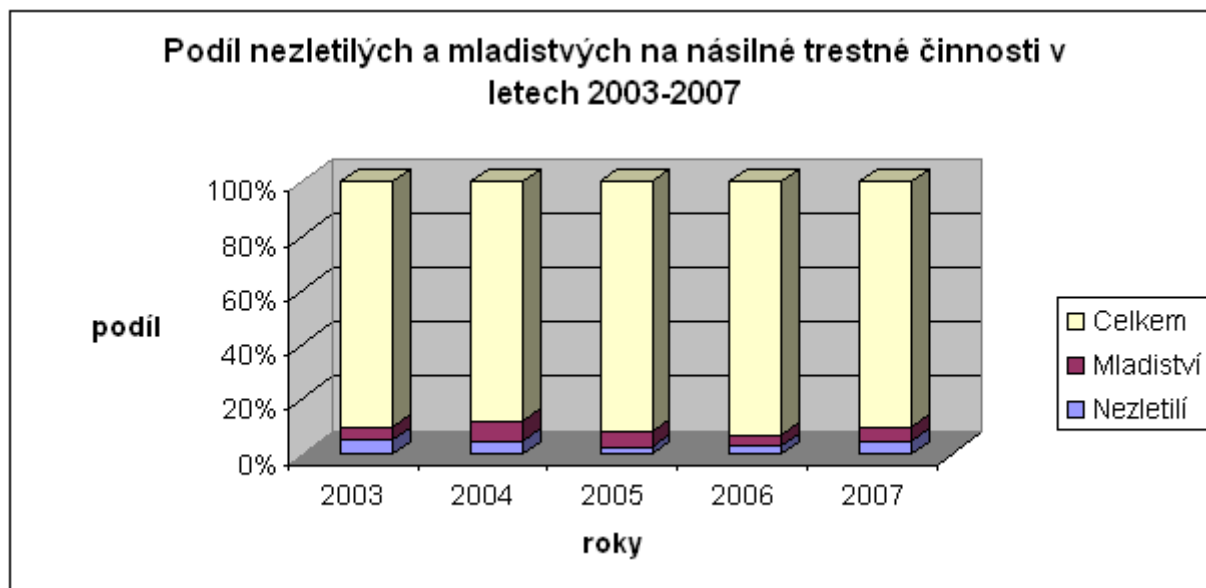
Liberecký kraj	2003	2004	2005	2006	2007
Nezletilí	0	0	0	0	0
Mladiství	2	0	0	0	1
Celkem	11	7	6	10	7

Zdroj : Statistiky Ministerstva vnitra ČR zveřejněné na internetu – www.mvcr.cz

Stíháno (vyšetřováno) pro násilné trestné činy mimo vraždy

Liberecký kraj	2003	2004	2005	2006	2007	Celkem za 2003-2007
Nezletilí	52	70	35	32	48	237
Mladiství	47	101	64	40	51	303
Celkem	908	1235	1113	967	880	5103

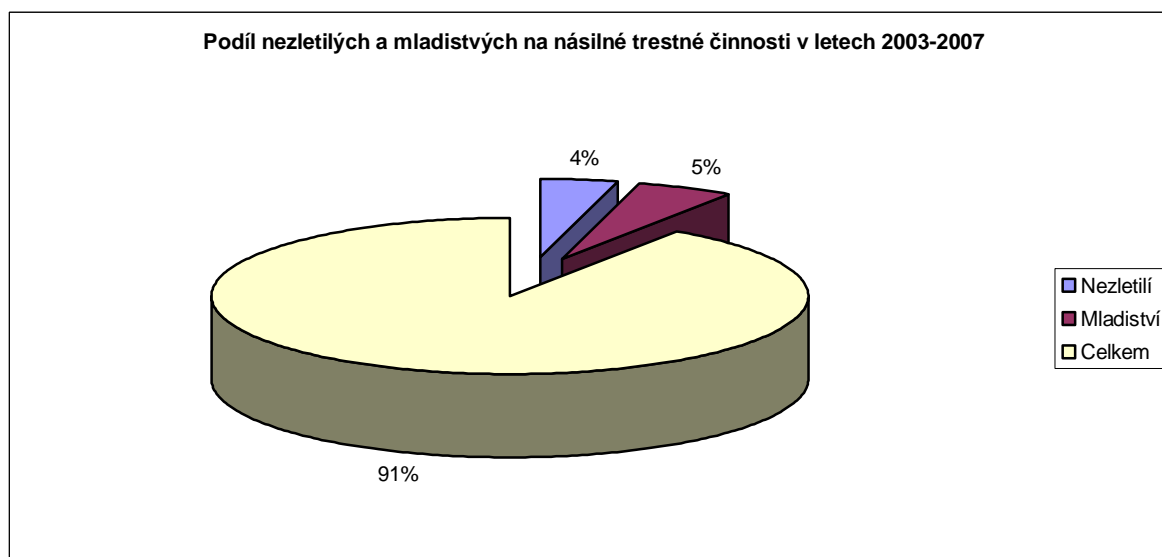
Zdroj : Statistiky Ministerstva vnitra ČR zveřejněné na internetu – www.mvcr.cz

U násilné trestné činnosti dochází ke kolísání. Velmi pozitivně se jevil rok 2006, kdy u obou analyzovaných skupin bylo dosaženo nejnižších počtů vyšetřovaných a stíhaných osob. Trestného činu vraždy se nedopustil žádný nezletilec. U mladistvých bylo v roce 2003 ve dvou případech realizováno trestní stíhání pro trestný čin vraždy a v jednom případě v roce 2007.

³⁴ STEJSKAL, F., KNÝ, M., VOTRUBA, J.: *Sociálně patologické jevy dětí a mládeže v České republice*. 1. vydání Policejní akademie ČR Praha : 1999. ISBN 80-7251-008-8. str. 85

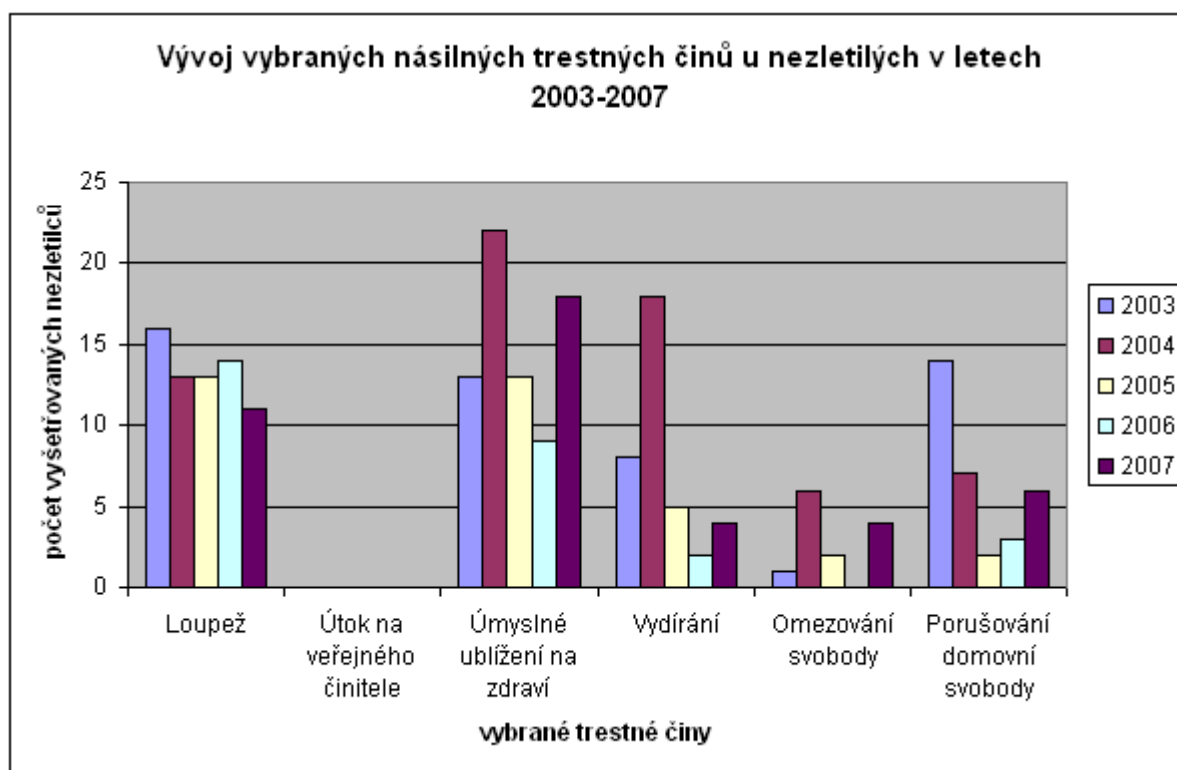
Podíl nezletilých na celkovém počtu stíhaných a vyšetřovaných osob pro násilný trestný čin v LK v období let 2003-2007 činí 4% a podíl mladistvých činí 5% z celkového počtu, tedy celkově 9%.

Mezi nejčastěji páchané trestné činy u nezletilých patří loupež, úmyslné ublížení na zdraví, vydírání a porušování domovní svobody. U nezletilých nebyl v analyzovaném období zaznamenán žádný útok na veřejného činitele. V menším množství je zjišťován trestný čin omezování osobní svobody.

Vyšetřování nezletilci	2003	2004	2005	2006	2007
Loupež	16	13	13	14	11
Útok na veřejného činitele	0	0	0	0	0
Úmyslné ublížení na zdraví	13	22	13	9	18
Vydírání	8	18	5	2	4
Omezování svobody	1	6	2	0	4
Porušování domovní svobody	14	7	2	3	6

Zdroj : Statistiky Ministerstva vnitra ČR zveřejněné na internetu – www.mvcr.cz

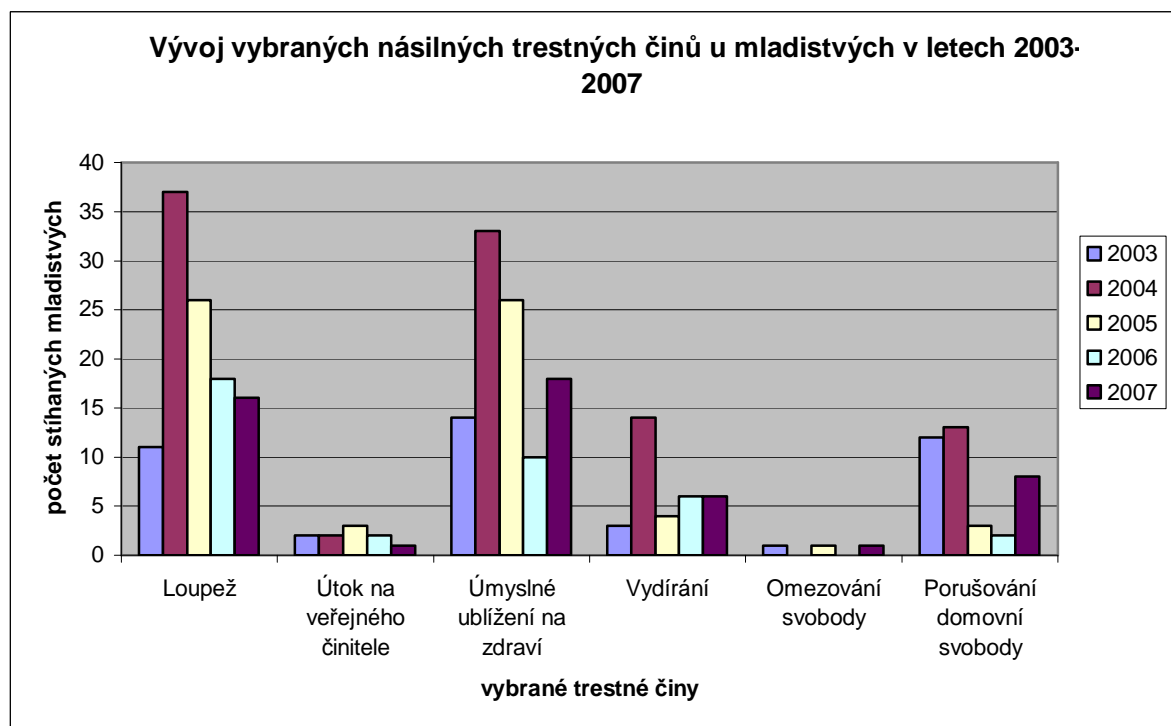
Z grafu autor zjišťuje, že u nezletilých v případě loupeží je trend v jednotlivých letech poměrně vyrovnaný a k mírnému poklesu došlo až v roce 2007. U úmyslného ublížení na zdraví, vydírání, omezování osobní svobody a porušování domovní svobody došlo v roce 2007 po pozitivním vývoji v letech 2005 a 2006 k opětovnému nárůstu.

U mladistvých patří mezi nejčastější trestné činy loupež, úmyslné ublížení na zdraví, vydírání a porušování domovní svobody. U této skupiny se již objevují i útoky na veřejného činitele a v malé míře omezování osobní svobody.

Vyšetřování mladistvých	2003	2004	2005	2006	2007
Loupež	11	37	26	18	16
Útok na veřejného činitele	2	2	3	2	1
Úmyslné ublížení na zdraví	14	33	26	10	18
Vydírání	3	14	4	6	6
Omezování svobody	1	0	1	0	1
Porušování domovní svobody	12	13	3	2	8

Zdroj : Statistiky Ministerstva vnitra ČR zveřejněné na internetu – www.mvcr.cz

Objektem útoku jsou ze zkušenosti autora převážně opětovně mladiství a nezletilí a v menšinovém podílu staré osoby, které jsou před útokem bezbranné.

U mladistvých je trend ve vývoji násilných trestných činů odlišný od nezletilých. Zde vyjma dvou trestných činů došlo v roce 2007 oproti předchozím letům k poklesu. Jinak je tomu u trestného činu úmyslného ublížení na zdraví a porušování domovní svobody, kde došlo k nárůstu. U porušování domovní svobody, i přes skutečnost, že je řazen mezi násilné trestné činy, je třeba mít na zřeteli propojenost zejména s trestným činem krádeže vloupání do bytů, domů či rekreačních chat.

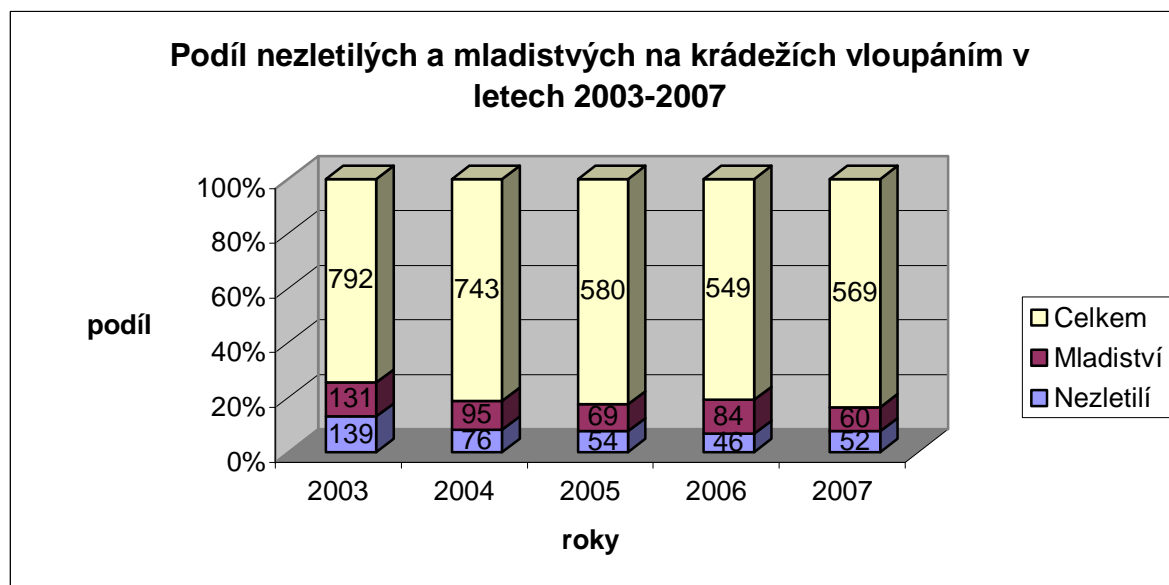
5.3 Vývoj majetkové trestné činnosti mládeže

Majetková trestná činnost je nejvíce frekventovanou formou skutků. Zároveň patří asi i mezi nejvíce občany obtěžující formu kriminality, rovněž je jejím pácháním způsobována největší majetková škoda. Můžeme rozlišovat na dva druhy dle způsobu spáchání, jde o krádež prostou a krádež vloupáním.

Stíháno (vyšetřováno) pro krádeže vloupáním

Liberecký kraj	2003	2004	2005	2006	2007
Nezletilí	139	76	54	46	52
Mladiství	131	95	69	84	60
Celkem	792	743	580	549	569

Zdroj : Statistiky Ministerstva vnitra ČR zveřejněné na internetu – www.mvcr.cz

U krádeží vloupáním autor konstatuje, že od roku 2003 došlo k poklesu podílu nezletilých i mladistvých na krádežích vloupáním, přičemž tento pokles odpovídá i celkovému poklesu počtu stíhaných a vyšetřovaných osob. Vývoj je spíše kolísavý, jak ukazuje podílový graf, avšak drží se v určitém stabilizovaném pásmu.

U této oblasti kriminality jde zejména o krádeže vloupáním do motorových vozidel, která jsou z pohledu pachatele nejsnadnějším cílem a nepozornost uživatelů vozidel, kteří ponechávají viditelně věci ve vozidle, se nedaří ani rozsáhlou prevencí navést k opatrnosti. Na dalším místě jde již o kvalifikovanější vloupání do objektů, jako jsou chalupy, domy, obchody.

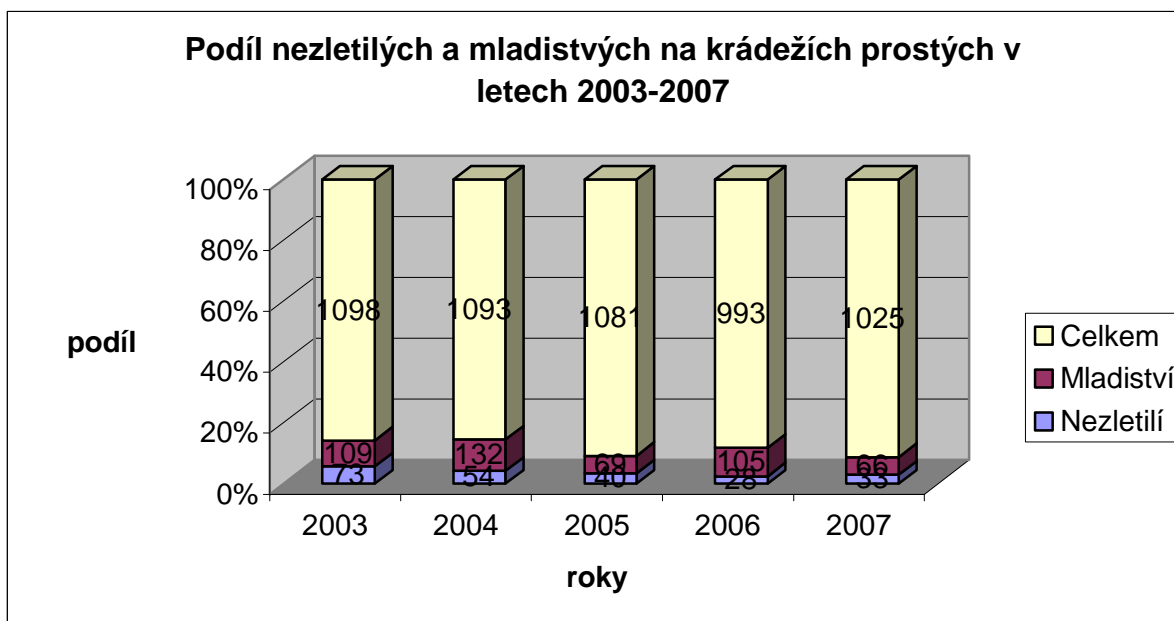
U krádeží prostých dochází k téměř totožnému vývoji jako v případě krádeží vloupáním. Ovšem podíl nezletilých a mladistvých na celkovém počtu stíhaných a vyšetřovaných osob je výrazně menší, a to přibližně o jednu polovinu.

Zde jde zejména o krádeže v obchodech či krádeže odložených věcí a to i mezi spolužáky ve školách. Ze zkušenosti autora jde zejména o mobilní telefony či jinou elektroniku jako Mp3 přehrávače, případně finanční hotovost. V menší míře se objevuje odcizení ošacení ve školách.

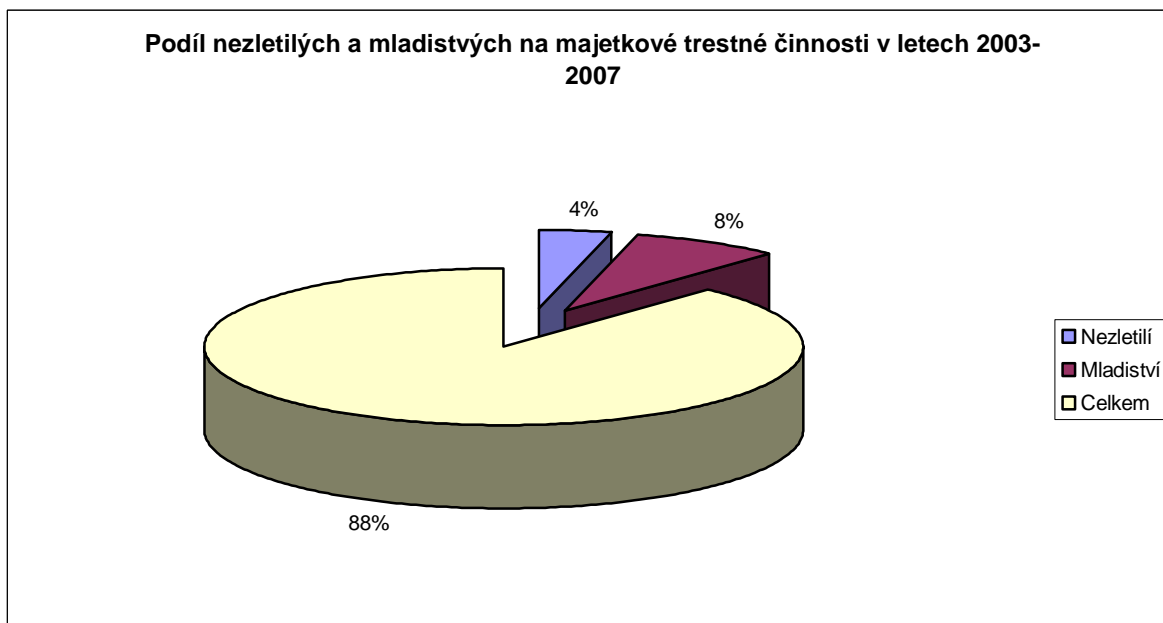
Stíháno (vyšetřováno) pro krádeže prosté

Liberecký kraj	2003	2004	2005	2006	2007
Nezletilí	73	54	40	28	33
Mladiství	109	132	69	105	66
Celkem	1098	1093	1081	993	1025

Zdroj : Statistiky Ministerstva vnitra ČR zveřejněné na internetu – www.mvcr.cz

Podíl nezletilých na celkovém počtu stíhaných a vyšetřovaných osob v analyzovaném období v LK činí 4% a podíl mladistvých 8%. Celkový podíl tedy činí 12% a je o 4% nad průměrem podílu nezletilých a mladistvých na celkovém počtu stíhaných a vyšetřovaných osob.

U této trestné činnosti se dle zkušeností autora jedná převážně o motivaci pachatelů opatřit si finanční prostředky buď přímo, či z prodeje odcizených věcí a tyto využít pro svou potřebu. V mnoha případech se bohužel jedná i o potřebu získání finančních prostředků k nákupu omamných a psychotropních látek.

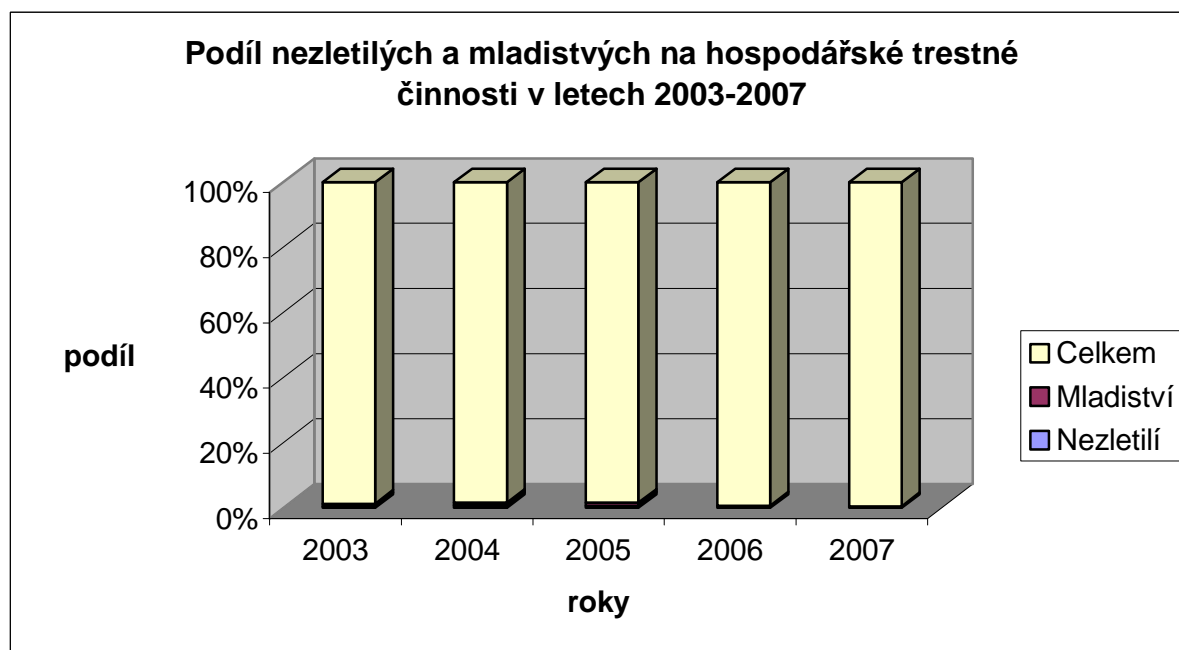
5.4 Vývoj hospodářské trestné činnosti mládeže

Hospodářskou trestnou činnost řadí autor do skupiny, ve které je podíl nezletilých a mladistvých zastoupen jen malým podílem. Jedná se již o kvalifikovanější delikty vyžadující určité znalosti a schopnosti. Jedná se zpravidla o podvody, úvěrové podvody, trestnou činnost z oblasti plnění finančních povinností vůči státu, pojišťovnám, porušování pravidel u konkurzů a další. Podíl činí u mladistvých pouhé 1% a u nezletilých je na úrovni 0,5%.

Stíháno (vyšetřováno) pro hospodářské činy celkem

Liberecký kraj	2003	2004	2005	2006	2007	Celkem za 2003-2007
Nezletilí	6	9	9	1	0	25
Mladiství	8	7	13	10	7	45
Celkem	1074	1011	1319	1547	1327	6278

Zdroj : Statistiky Ministerstva vnitra ČR zveřejněné na internetu – www.mvcr.cz

Hospodářská trestná činnost u nezletilých a mladistvých je dle zjištění i vlastní zkušenosti autora spíše výjimečnou.

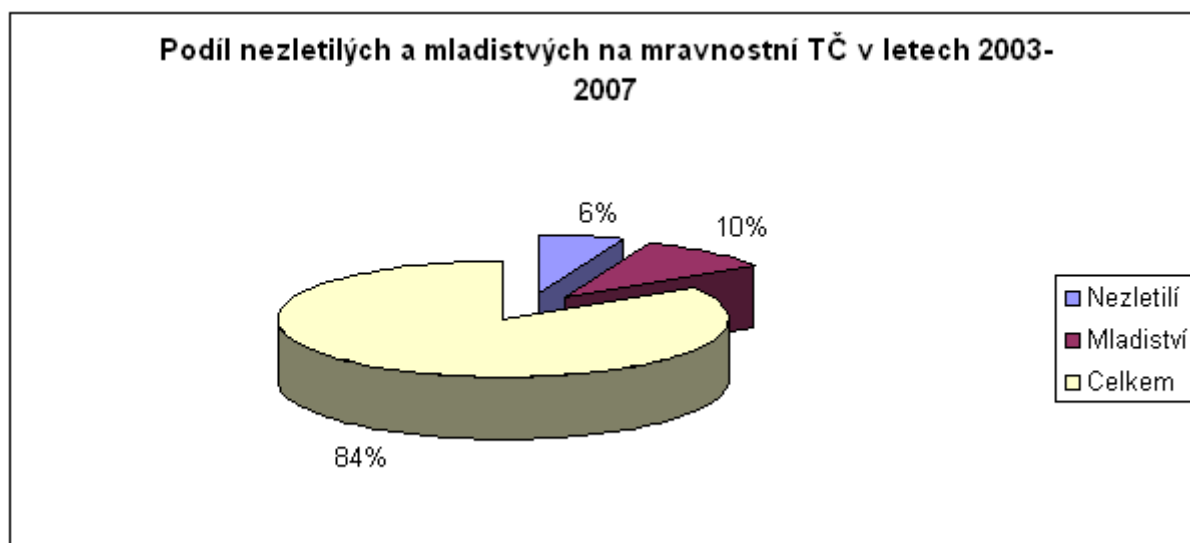
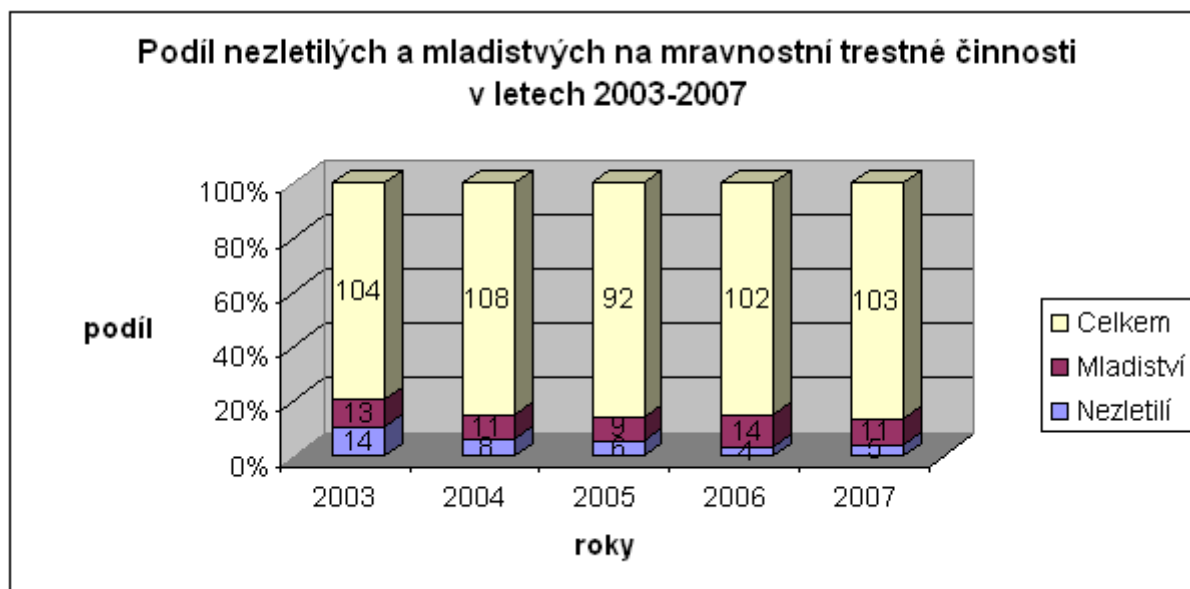
5.5 Vývoj mravnostní trestné činnosti mládeže

V oblasti mravnostní trestné činnosti je podíl nezletilých a mladistvých již výrazně vyšší. V této oblasti činí podíl nezletilých na celkovém počtu stíhaných a vyšetřovaných osob 6% a podíl mladistvých dokonce činí 10%. Jedná se o trestnou činnost, v níž je nejvyšší podílové zastoupení nezletilých a mladistvých ze všech kategorií trestné činnosti.

Stíháno (vyšetřováno) pro mravnostní trestné činy

Liberecký kraj	2003	2004	2005	2006	2007
Nezletilí	14	8	6	4	5
Mladiství	13	11	9	14	11
Celkem	104	108	92	102	103

Zdroj : Statistiky Ministerstva vnitra ČR zveřejněné na internetu – www.mvcr.cz

Zjištěné skutečnosti z této oblasti je třeba považovat za vážné a je nezbytné důkladnou prevencí začínat již na základních školách. Jelikož se nejvíce jedná o sexuálně motivované trestné činy, je třeba s mládeží pracovat i formou osvěty v oblasti sexuality.

5.6 Klienti kurátorského oddělení Magistrátu města Liberec

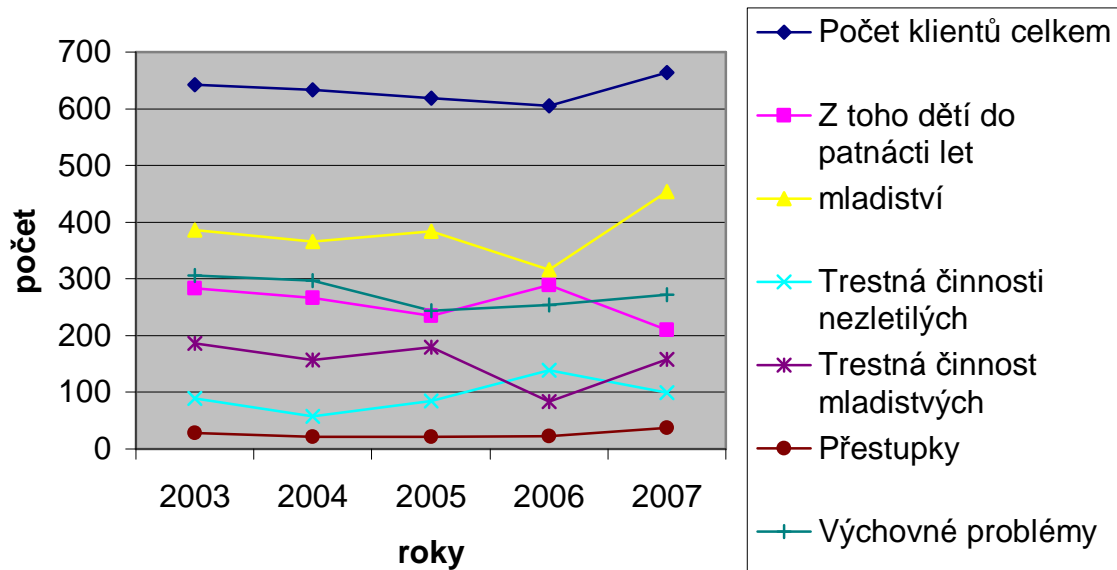
V průběhu sběru dat jsem se rozhodl provést analýzu vývoje klientů oddělení kurátorské činnosti Magistrátu města Liberec, neboť mají úzký vztah ke kriminalitě mládeže. Kurátoři provádějí komplexní sociálněprávní poradenství a sociální terapii v problémových rodinách a s problémovými skupinami nebo jedinci. Vyhledávají děti, jejichž rodiče nebo jiné osoby zodpovědné za jejich výchovu, neplní své povinnosti, nezabezpečují dostatečně péči o ně nebo jejich výchovu či zdárný vývoj ohrožují, případně narušují. Působí tak, aby došlo k odstranění příčin i důsledku takového chování dospělých osob. Kurátorské oddělení Magistrátu města Liberec má působnost v celém okrese Liberec, kdy však nezajišťuje činnost ve Frýdlantě v Čechách, avšak má Jablonné v Podještědí. Personálně tuto činnost zajišťuje v současné době 6 pracovníků a jeden pracovník, která má však na starosti kurátorské činnosti pro dospělé. V současné době bylo rozhodnuto o snížení počtu o jednu pracovníci, čímž dojde k navýšení zátěže na jednu pracovníci ve výši přes jedno sto klientů. Domnívám se, že toto opatření neprospěje kvalitě prováděných činností, ale spíše zvýší již nyní značnou zátěž na jednotlivé pracovníce a zkrátí dobu, kterou bude moci pracovníce jednotlivým klientům věnovat.

Provedeným studiem spisových materiálů a statistik a následnou analýzou získaných dat jsem zjistil, že dochází od roku 2003 k mírnému nárůstu počtu klientů. Souběžně dochází i k postupnému nárůstu počtu mladistvých klientů, u nezletilých je průběžný pokles. V roce 2007 však došlo po předchozím postupném poklesu k nárůstu trestné činnosti mladistvých, počtu spáchaných přestupků mládeží a nárůstu počtu klientů s výchovnými problémy.

**Struktura klientů oddělení kurátorské činnosti
Magistrátu města Liberec v letech 2003-2007**

	2003	2004	2005	2006	2007
Počet klientů celkem	642	633	619	605	664
Z toho dětí do patnácti let	283	267	235	289	210
mladiství	386	366	384	316	454
Trestná činnosti nezletilých	89	58	85	139	99
Trestná činnost mladistvých	186	157	180	83	158
Přestupky	28	21	21	23	37
Výchovné problémy	306	297	244	254	272

**Vývoj struktury klientů kurátorského oddělení
Magistrátu města Liberec v letech 2003-2007**

Z tabulky a grafu je zřejmé, že trestné činnosti se částečně dopouštějí i mladiství a nezletilí, u kterých nejsou zaznamenány výchovné problémy. U těchto klientů lze předpokládat, že zde sehraává významnou roli činitel vrstevnické party případně vliv médií, kde mohou najít určitý návod či popud ke kriminálnímu jednání aniž by u těchto klientů byl dán předpoklad, že se takového jednání dopustí. Obecným problémem je, že lze jen velmi těžko odhadnout skutečný počet nezletilých a mladistvých, kteří se trestné činnosti dopouštějí. Ze statistik je možné se dovědět pouze počty zjištěných pachatelů či delikventů, avšak značné procento zůstává neodhaleno. Stejně tak je nemožné odhadnout počet činů, které zůstávají neodhaleny a jejich pachatelem byl nezletilí či mladiství.

6 Vyhodnocení předpokladů

Na podkladě zpracování a analýzy dat, zejména statistik Ministerstva vnitra České republiky a Policie České republiky, bylo provedeno vyhodnocení stanovených předpokladů.

6.1 Předpoklad číslo 1

Ze sekundární analýzy dat lze vysledovat, že až do roku 1999 dochází k nárůstu celkového počtu stíhaných a vyšetřovaných osob v České republice pro trestnou činnost. V roce 1999 dochází ke kulminaci a následnému poklesu. U počtu vyšetřovaných mladistvých dochází ke kulminaci shodně s vývojem celkové kriminality a to v roce 1999. U mladistvých dochází ke kulminaci v roce 1996 a následně k poklesu.

Předpoklad číslo 1 se nepotvrdil.

6.2 Předpoklad číslo 2

V průběhu vývoje stíhaných a vyšetřovaných osob od roku 1990 do roku 2007 v České republice došlo u nezletilých ke kulminaci v roce 1999 a u mladistvých v roce 1996. Následně dochází již k postupnému poklesu.

Předpoklad číslo 2 se potvrdil.

6.3 Předpoklad číslo 3

Na celkovém počtu stíhaných a vyšetřovaných osob v Libereckém kraji v letech 2003 až 2007 se nezletilý podílejí z 3% a mladiství z 5%. Souhrnný podíl nezletilých a mladistvých na celkovém počtu vyšetřovaných a stíhaných osob podezřelých z trestné činnosti v Libereckém kraji v letech 2003 až 2007 činí 8%.

Předpoklad číslo 3 se potvrdil.

7 ZÁVĚR

V teoretické části práce autor popisuje základní okruhy vlivů podílejících se na vzniku sociálně-patologických jevů u mládeže, které mají podíl na kriminalitě mládeže. Mezi hlavní faktory řadíme endogenní, vnitřní (vrozené) vlastnosti jedince a exogenní, vnější vlivy na jedince působící, zejména vliv rodiny, které značně ovlivňuje výchovu a osvojení si základních vzorců chování a jednání, dále vliv společnosti, vrstevnických skupin, etnických skupin, vliv školy či médií. Každý z uvedených vlivů na jedince působí v průběhu jeho vývoje a dospívání a utváří z něj komplexní osobnost s charakteristickými individuálními vlastnostmi. Ovlivňují vytváření žebříčku životních hodnot a postojů ke společnosti a jejím hodnotám. V případě, že dítě v průběhu svého vývoje získává zejména negativní zkušenosti a není pozitivně ovlivňováno svým nejbližším okolím ve smyslu získávání společensky uznávaných a respektovaných hodnot, životních postojů a vzorců chování lze předpokládat v kombinaci s endogenními vlivy, že se bude dopouštět kriminálního jednání. Významným faktorem majícím vliv na pozdější kriminální chování můžou mít zejména poruchy chování, duševní nemoci či oslabení nebo porucha CNS. Mezi rozšířený problém mezi mladou populací jsou v dnešní době drogy. Jde zejména o kouření marihuany, které je poměrně snadno dostupnou drogou mezi mládeží a k jejímu kouření často dochází v již velmi mladém věku dítěte. Následný přechod na drogy těžší jako například pervitin je velmi pravděpodobné. Do této oblasti řadíme i požívání alkoholu mladistvými. Přidruženým problémem k drogám je potřeba obstarání si finančních prostředků pro jejich nákup. Tyto jsou v mnoha případech obstarávány kriminálním jednáním, zejména majetkovou trestnou činností nebo násilnou trestnou činností jako jsou loupeže. Vliv školy je v dnešní době vážným problémem, jak bylo v práci nastíněno. Rovněž trávení volného času mezi výukou, ukazuje v poslední době na potřebu věnovat ze strany příslušných institucí tomuto období značnou pozornost. Ředitelé některých škol již upozorňují policii a příslušné instituce na skutečnost, že žáci o přestávkách v nedalekém okolí škol kouří marihuanu a požívají alkoholické nápoje. Je zde ovšem potřeba zapojit školu do potírání tohoto problému a nepřenášet jej na ostatní instituce. Školy rovněž v poslední době často přecházejí na model okamžitého přivolání policie při problémech se žákem a rezignují tím určitým způsobem na ono výchovné působení škol. Vliv médií na výchovu mládeže můžeme označit rovněž za poněkud problematický. Dnešní téměř neomezeně dostupný internet, přinášející mnohdy nevhodné názory jednotlivců i skupin

značně odlišných od respektovaných názorů společnosti, pornografie, nevhodné pořady, fotografie neovlivňuje vývoj mládeže pozitivně. Rovněž některé televizní stanice vysílají v době mládeži přístupné pořady podporující vznik názoru, že násilí je legitimním prostředkem k dosažení svých cílů a prosazení názorů. Soubor všech těchto vlivů často v kombinaci s nedostatečným působením rodičů, trávících většinu času prací nebo uspokojením svých zálib zvyšuje pravděpodobnost vzniku kriminálního jednání mládeže. Svou roli často hraje i nezájem či nevšímavost společnosti a přehlížení tohoto závažného společenského problému.

V praktické části práce autor na základě sekundární analýzy dat, zejména statistických výstupů kriminality nezletilých a mladistvých hodnotí vývoj v této oblasti po roce 1990 v celé České republice a v letech 2003 až 2007 v Libereckém kraji, jakožto regionu, kde autor žije. Jako příloha práce byla zpracována kazuistika mladistvého jedince (dívky) s kriminálním chováním. Zhodnocením dat autor zjistil, že po roce 190 docházelo k postupnému nárůstu celkové kriminality a souběžně i k nárůstu kriminality nezletilých a mladistvých. Ke kulminaci došlo u kriminality nezletilých v roce 1999 a u kriminality mládeže v roce 1996. Následně docházelo k postupnému klesajícímu vývoji jak v celkových počtech kriminálních deliktů, tak i v podílu na celkové kriminalitě v České republice. Významným krokem společnosti v přístupu ke kriminalitě mládeže bylo přijetí zákona číslo 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. Po přijetí tohoto zákona začalo docházet k postupnému vývoji u soudů, státních zastupitelství, Policie České republiky a dalších odpovědných institucí. U orgánů činných v trestním řízení dochází k vyškolování specialistů zabývajících se touto problematikou. Rovněž postupně dochází u Policie České republiky ke zřízení míst preventivně informačních skupin, které mají ve svých služebních obvodech jako hlavní cíl realizaci preventivních akcí zejména se zaměřením na mládež. Rovněž opatření a tresty jsou sestaveny tak, aby bylo zajištěno především jejich výchovné opatření a nepůsobil trest na osobnost mladistvého destruktivně, tedy aby neprohluboval jeho problémy, ale pomáhal je odstraňovat. Analýzou dat autor dále zjistil, že v Libereckém kraji v letech 2003 až 2007 docházelo shodně s celorepublikovým vývojem k poklesu kriminality nezletilých a mladistvých. Podíl nezletilých a mladistvých na celkové kriminalitě v Libereckém kraji v analyzovaném období činí 8,9%, přičemž podíl v celé ČR je mírně nižší a činí 8,36%. Podíl Libereckého kraje na celkové kriminalitě v České republice činí 5,1%, podíl kriminality dětí činí 6,8% a podíl kriminality mládeže 4,8%.

8 Navrhovaná opatření

Opatření vedoucí ke zlepšení stavu současné situace a zejména k předcházení vzniku kriminálního jednání u nezletilých a mladistvých musejí být přijímána účelně a musí nastupovat v co nejranějším věku dítěte. Prvotně je třeba věnovat zvýšenou pozornost prevenci u rizikových skupin dětí.

Vhodné bude posílit opatření v oblasti primární prevence, zejména

- **rozšířit volnočasové aktivity pro děti a mládež,**
- **informovat rodiče o rizicích vzniku delikventního chování a předcházení mu,**
- **informovat děti o rizicích užívání drog, alkoholu a jiných návykových látek.**

V oblasti sekundární prevence by mělo dojít k rozšíření

- **středisek výchovné péče** - vytvořit dostatečně propracovanou síť odborníků, kteří budou s rizikovou mládeží pracovat,
- **rodinných poraden,**
- **speciálních zařízení věnujících se práci s rizikovou mládeží,**
- **sociální práce s rodinou** - terénní sociální pracovníci,
- **odborné sociální poradenství.**

V současné době je velký problém téměř ve všech oblastech sociální práce s rizikovou mládeží. Tuto oblast tíží zejména nedostatek odborných zařízení všeho druhu věnujících se práci s rizikovou mládeží. Nejedná se v této oblasti pouze o nedostatek odborných pracovišť pracujících pod hlavičkou státních institucí, ale i občanských sdružení. Jejich činnost je v současné době již dostatečně propracována v zákonech, avšak je jich nedostatečné množství.

V oblasti prevence je zejména v současné době nezbytné dodržovat a využívat všech dostupných nástrojů, včetně donucovacích, které zajistí zapojení rodin do spolupráce se státními institucemi. Stejně tak je nezbytné na úrovni školských zařízení zajistit včasné a účinné řešení výchovných problémů na úrovni školních výchovných komisí.

Základem pro účinné předcházení rizikovým vlivům podílejícím se na vzniku rizikového nebo delikventního chování mládeže je nebýt ambivalentní k problémům mládeže. Zájmem každého z nás je řádná výchova a vzdělávání dětí a mládeže, přičemž každý můžeme přispět k zlepšení situace v této oblasti a předcházení vzniku rizikových vlivů.

Seznam použitých informačních zdrojů

- ČÍRTKOVÁ, L.: *Kriminální psychologie*.
1.vydání Eurounion Praha: 1998. ISBN 80-85858-70-3
- ČÍRTKOVÁ, L.: *Policejní psychologie*.
2.vydání Support Praha: 1996. ISBN 80-902164-0-4
- HARTL, P.: *Psychologický slovník*.
2.vydání Praha: 1994. ISBN 80-90 15 49-0-5
- CHMELÍK, J., a kol.: *Drogová kriminalita*.
1.vydání Ministerstvo vnitra ČR Praha: 1999.
- KOHOUTEK, R.: *Základy užití psychologie*.
1.vydání Praha: 2002. ISBN 80-214-2203-3
- MATOUŠEK, O.: *Sociální práce v praxi*.
1.vydání Portál Praha: 2005. ISBN 80-7367-002-X
- MATOUŠEK, O., MATULOVÁ, A., KOPOLDOVÁ, B.: *Práce s rizikovou mládeží*.
1.vydání Praha: 1996. ISBN 80-7178-064-2
- MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*.
2.vydání Portál Praha: 2003. ISBN 80-7178-771-X
- NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D., HÁJEK, S.: *Psychologie v právu*.
1.vydání C.H.Beck Praha: 1997. ISBN 80-7179-177-6
- NIKL, J.: *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*.
1.vydání Policejní akademie ČR Praha : 2000. ISBN 80-7251-033-9
- PEŠATOVÁ, I.: *Vybrané kapitoly z etopedie 1. díl*.
1.vydání TU v Liberci: 2003. ISBN 80-7083-750-0

- PEŠATOVÁ, I., ŠVINGALOVÁ, D.: *Postup při zpracování závěrečné práce pro pracovníky ve vězeňství a policisty.*
1.vydání TU v Liberci: 2004. ISBN 80-7083-893-0
- SOCHŮREK, J.: *Vybrané kapitoly ze sociální patologie.*
1.vydání TU v Liberci: 2001. ISBN 80-7083-494-3
- STEJSKAL, F., KNÝ, M., VOTRUBA, J.: *Sociálně patologické jevy dětí a mládeže v České republice.*
1.vydání Policejní akademie ČR Praha: 1999. ISBN 80-7251-008-8
- ŠVINGALOVÁ, D.: *Základy psychologie I. díl.*
3.vydání TU v Liberci: 1998. ISBN 80-7083-296-7
- ŠVINGALOVÁ, D.: *Kapitoly z psychologie II. Díl – Psychologie osobnosti.*
1.vydání TU v Liberci: 2002. ISBN 80-7083-614-8
- VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese.*
3.vydání Portál Praha : 2004. ISBN 80-7178-802-3
- VÁGNEROVÁ, M.: *Psychologie problémového dítěte školního věku.*
Skripta Univerzita Karlova, Husitská teologická fakulta Praha : 1995.
- VÁGNEROVÁ, M.: *Poruchy adaptace.*
1.vydání TU v Liberci: 1995. ISBN 80-7083-177-4
- VÁLKOVÁ, H., DUNKEL, F.: *Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě.*
1.vydání Leges Praha: 1992. ISBN 80-85638-00-2
- ZOUBKOVÁ, I., NIKL, J., ČERNÍKOVÁ, V.: *Kriminalita mládeže.*
1.vydání Policejní akademie ČR Praha: 2001. ISBN 80-7251-070-3
- Zákon č. 140/1961 Sb. (Trestní zákon)
- Zákon č. 141/1961 Sb. (Trestní řád)
- Zákon č. 200/1990 Sb. (Zákon o přestupcích)

- Zákon č. 218/2003 Sb. (Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže)
- http://www.mvcr.cz/souteze/2006/sod/trest_ciny/7tc-prestupky-deti-mladistvi-media.pdf - dostupné dne 24.2.2008
- <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby121307.doc> - dostupné dne 24.2.2008
- www.romove.cz/cz - dostupné dne 24.2.2006
- www.mvcr.cz/statistiky - dostupné dne 10.3.2008

PŘÍLOHA

KAZUISTIKA :

Kriminálně narušený mladistvý jedinec z romské komunity

1 Uvedení do problematiky

Po dobu šesti let jsem pracoval jako policejní inspektor na obvodním oddělení Policie ČR, kde jsem se v mnoha případech setkal s různorodým závadovým jednáním mládeže. Opakovaně jsem se setkával s S.S., která se jako mladistvá dopouštěla stále krádeží. Jelikož jsem mnohé případy jako policista šetřil, mohl jsem s ní dostatečně hovořit, mohl jsem studovat spisové materiály. Bylo hovořeno téměř se všemi členy její rodiny, jelikož v průběhu vyšetřování bylo potřeba prověřovat mnoho okolností a vlivů, působících na jmenovanou. Také další mladiství z party byli mnohokrát vyslýcháni pro trestnou činnost. Pro získání anamnestických údajů bylo použito metody řízeného a volného rozhovoru a studia dokumentace.

2 Rozhovor

Metody rozhovoru bylo použito pro získávání dat a ovlivňování klientky slovním kontaktem. Při setkání s klientkou, bylo použito formy volného a řízeného rozhovoru. Formy řízeného rozhovoru bylo použito při zjišťování údajů týkajících se trestné činnosti. Klientce byly kladeny předem připravené otázky. Cílem bylo zjistit, kde se přesně pohybovala, co dělala v určitou dobu a co jí vedlo k trestné činnosti. Otázky byly připraveny s ohledem k předchozí výpovědi svědků či spolupachatelů klientky a jejich trestné činnosti. Cíl rozhovoru se podařilo naplnit, klientka odpovídala na kladené otázky a doznala se k trestné činnosti. Řízený rozhovor byl zaznamenáván v průběhu výpovědi klientky na protokol. Cílem volného rozhovoru bylo zjistit úplné životopisné údaje k doplnění anamnézy. Při tomto poznávacím rozhovoru klientka vypovídala svou životní historii, své chápání problematiky, odpovídala na kladené doplňující otázky různého obsahu. Informace od klientky byly zaznamenány až po rozhovoru. Informace byly použity pro doplnění anamnézy.

3 Studium dokumentace

Byly zkoumány spisové materiály a to především předešlé výpovědi klientky, zprávy o pověsti, různé úřední záznamy. Dále dokumentace, opis rejstříku trestů, návrhy na obžalobu a v neposlední řadě i rozsudky.

Zkoumány byly i spisové materiály týkající se otce, matky a mladší sestry, v těchto byly záznamy např. z Úřadu práce, Magistrátu města Liberec odboru péče o občany a sociálního zabezpečení. Z těchto materiálů byly získány především tzv. tvrdá data k rodinné anamnéze.

3.1 Anamnéza

Anamnestické údaje byly získány přímo od klientky a od členů její rodiny. Bylo použito jak autoanamnézy, tak heteroanamnézy pro větší objektivitu zjišťovaných údajů. U klientky byla zjišťována anamnéza osobní, hlavně okolnosti týkající se přímo klienta a anamnéza rodinná, což byly okolnosti týkající se klientových rodičů a sourozenců.

3.1.1 Osobní anamnéza

Sylvie S. narozena 1986, porod – nepodařilo se k němu zjistit informace. Vyrůstala v úplné rodině. Matka je negramotná, bez vzdělání. V dětství vyrůstala u rodičů v tzv. „ghetu“ Romů na Slovensku. V jejích třech letech se rodina přestěhovala do Liberce v rámci migrace slovenských Romů do ČR. Docházela do zvláštní školy, učení jí nebavilo, jednou propadla, měla problémy s chováním. Již od třinácti let se dopouštěla krádeží. Zpočátku jen drobných. Byla pod kurátorským dohledem a celá rodina pod dohledem sociálních pracovníků. Dle jejího povědomí prodělala běžné dětské nemoci. V šestnácti letech se nakazila žloutenkou typu „C“, tedy v době kdy zažila svou první zkušenost s nitrožilní aplikací drog. Pravděpodobně ze špinavé jehly. Od třinácti let se v partě setkávala s čicháním toulenu. Domnívá se, že jí to psychicky poznamenalo, ale nedokázala si to odříct.

Rodina obývá jednopokojový byt na ubytovně pro sociálně slabé v centru města Liberec, kam byli vystěhováni v roce 2002, protože, protože neplatili nájem v jiném obecním bytě. V ubytovně jsou situovány sociálně slabší rodiny a jedinci. V ubytovně v současné době bydlí

asi osmdesát lidí, i Ukrajinci. Kuchyňka i sociální zařízení jsou společné na chodbě vždy pro jedno celé podlaží. Celkově se ubytovna nachází ve špatném stavebně-technickém stavu a z hlediska hygienického i z hlediska současných nároků a potřeb je zcela nevyhovující.

V předškolním věku byla klientka vychovávána tzv. širokou rodinou v cikánském ghету na východním Slovensku. V roce 1990 se s matkou a otcem přestěhovala do Liberce.

Byla vychovávána převážně matkou. V mimoškolní době se setkávala se závadovou mládeží. Zde se pod vlivem party začala dopouštět drobných krádeží a postupně začala čichat i toulén. Vedení zahálčivého života jí vyhovovalo, škola jí nebavila. Krádeže a následný prodej zboží zajišťoval prostředky převážně na toulén, případně cigarety a alkohol. Postupně se začala dostávat do zájmu policie a její opakované krádeže počaly naplňovat skutkovou podstatu trestného činu. I přes skutečnost, že byla stíhána policií, pokračovala v páchání trestné činnosti. Postupně se pod vlivem toulén dopouštěla i závažnějších skutků, například loupeží. V této době dospělo její jednání takového stupně společenské nebezpečnosti, že na jmenovanou byla uvalena vyšetřovací vazba. V této strávila tři měsíce a následně byla odsouzena k trestu obecně prospěšných prací. Ani přes tento postih však jmenovaná neustala v páchání trestné činnosti a nadále se dopouští majetkové trestné činnosti.

Učila se špatně, měla čtyřky i pětky, škola jí vůbec nebavila, rodiče jí nenutily, aby školu navštěvovala. Měla mnoho neomluvených hodin, což bylo také předmětem šetření policie a matka byla prověřována pro ohrožení mravní výchovy mládeže. Otec se do výchovy mnoho nezapojoval. Ve třídě měla jen jednu kamarádku, ostatní ji nezajímali. Myslí si, že byla již vyspělejší a vyzrálejší a proto se spíše zdržovala s partou. Jednalo se o volnou partu, která nebyla nijak organizována. Zájemem v partě bylo zejména čichání toulénu případně drobné krádeže za účelem opatření si peněz na toulén. Klientka sama uvádí, že postupně počala čichat každý den. Bylo to pro ni nutností, ale nedokáže sama popsat, co v čichání nacházela. Klientka se dostávala od drobných krádeží, vloupání do obchodů až k násilné trestné činnosti jako je loupež. Po spáchání tohoto skutku s ohledem na její neustále pokračující trestnou činnost byla na klientku uvalena vazba, kde strávila čtyři měsíce.

3.1.2 Rodinná anamnéza

Vyrůstala v úplné rodině, má o dva roky mladší sestru. Otec Gejza S. narozen 1963 má základní vzdělání. Je na sociální podpoře a přivydělává si kopáčskými pracemi. Otec o klientku nejevil příliš zájem a na výchově se podílel spíše jen okrajově. Při pohovoru klientka uvedla, že otce má ráda. Otec se k ní i sestře choval dobře. Otec se více než výchově věnoval návštěvám restaurací a požívání alkoholu, často nebyl doma. Agresivní však nikdy nebyl. Otec klientky byl v minulosti opakovaně souzen pro majetkovou trestnou činnost. Ve výkonu trestu odnětí svobody strávil celkem čtyři roky. Matka Sylvie S. narozena 1961. Vychodila pět tříd základní školy na Slovensku. Do školy chodila málo, nebyla k tomu rodiči nijak vedena. Nikdy řádně nepracovala, jako to v jejich rodině je již po více generací. Měla pouze příležitostné práce dělnického charakteru. Převážně je závislá na sociálních dávkách. Má dvě dcery, klientku Sylvii S. a mladší dceru Brigitu S. narozenou 1988. Matka se dcerám věnovala od narození úměrně svým schopnostem a sociálním podmínkám. Babička z matčiny strany M. P. narozena 1940 se podílela v dětství na výchově klientky. Klientka má k babičce silný citový vztah a často ji navštěvuje. Ráda se k babičce uchyluje, když něco provede. Děda O.P. narozen 1936 žije společně s babičkou. I dědu má klientka ráda, avšak více tíhne k babičce, která jí více rozumí. Babička z otcovy strany A.S. žije na východním Slovensku v tzv. cikánském ghetu, kde po narození bydlela i klientka s rodiči. Pamatuje si na ní jen velmi málo, jelikož se nenavštěvují. Děda O.S. žije s babičkou a na něj si téměř vůbec nepamatuje. Sestra B.S. narozena 1988 se stejně jako klientka od dětství dopouštěla krádeží a pohybovala se v kriminálně závadovém prostředí. Má kurátorský dohled, jako měla klientka. Sestra docházela rovněž do zvláštní školy, kterou ukončila šestou třídou. Od čtrnácti let sestra čichala toulén a později zkoušela i nitrožilní aplikaci pervitinu. Klientka se neměla se sestrou příliš ráda, každá měla svoji partu. V současné době bydlí klientka stále u svých rodičů. Sestra B.S. utekla v roce 2004 do Anglie. Domnívá se, že tam bude mít víc peněz a lepší život. Sestra byla rovněž souzena pro majetkovou trestnou činnost, kterou si opatrovala peníze převážně na drogy.

3.2 Pozorování

Při pozorování bylo využito retrospektivního pozorování. Klientka byla pozorována ve svém přirozeném prostředí, kdy se scházela se svou partou poblíž centra města v prostředí zarostlém náletovými stromky a vysokou travou, které jim poskytovalo určitý úkryt. V tomto prostředí se parta scházela za účelem čichání toulenu, plánování, kde vzít prostředky na nákup toulenu či jídla. Docházelo zde i k plánování jejich trestné činnosti a rozdělování si úkolů. Klientka se v tomto prostředí projevovala aktivně, snažila se zajišťovat prostředky k nákupu toulenu. Tyto opatřovala převážně krádežemi v obchodech, krádežemi odložených kabelek apod. Intenzivně se zde zapojovala do čichání toulenu, po kterém měla intoxikační příznaky. Parta měla na místě po zemi rozprostřené staré matrace, na kterých tyto osoby ležely při silnější intoxikaci toulenem. Klientka projevovala příznaky intoxikace, chovala se k členům party přátelsky, bylo na ní vidět, že jí je v tomto prostředí „dobře“. Aktivně se zapojovala do činnosti jako obstarání peněz, toulenu či jídla, stejně tak i do diskusí ve věcech rozdělování úkolů party. Občas se projevila i agresivita klientky při prosazování svých názorů.

Lze konstatovat, že psychické i osobnostní projevy klientky v jejím přirozeném prostředí korespondují se zjištěním předchozích použitých metod psychologie.

4 Z á v ě r

4.1 Shrnutí výsledků

Sylvie S. vyrůstala ve vlastní úplné rodině. Otec se příliš nezajímal o rodinu a výchovu dcer. Matka se nezajímal, jak její dcery tráví volný čas. Jistým negativním vzorem byl pro dcery otec, který byl několikrát trestán za krádeže. V období školního věku měla problémy s učením, které jí nebavilo, chování ve škole bylo problémové. Dopouštěla se drobných krádeží, čímž si opatřovala prostředky, v počátku na alkohol a cigarety, později na toulenu, který čichala. Počala se dostávat do kontaktu s policií, která vyšetřovala opakované krádeže klientky. Kradla zejména zboží v obchodních domech, ale zcizovala i odložené kabelky a padalo na klientku podezření, že se dopouštěla i kapesních krádeží, toto se však nepodařilo prokázat. Je pravděpodobné, že se na krádežích podílela i matka klientky. Při vyšetřování s policií spolupracovala, ke svému jednání se doznávala, avšak vždy jen k části. Snažila se od

své osoby odvádět pozornost policie udáváním jiných osob a jejich trestné činnosti. Vyrůstala ve slabé sociální vrstvě. Neměla žádné záliby či koníčky. Pod vlivem prostředí, ve kterém vyrůstala, se závažnost jejího jednání měnila a vzrůstala, jak dokládá spáchání loupežného přepadení dívky.

Z anamnézy Sylvie S. je zřejmé, že rozhodující vliv na její vývoj mělo sociální prostředí, ve kterém vyrůstala. Její socializace probíhala nedostatečně a vedla až k antisociálnímu chování klientky. Formální i neformální forma socializace byla zcela nedostatečná a nedůsledná, jelikož rozhodující roli při formování osobnosti má rodina, přátelé a známí, tedy mikrostruktura, ve které mladý člověk vyrůstá a žije. Nezanedbatelný vliv má i škola, kamarádi, parta a další.

4.2 Psychologický profil klienta

4.2.1 Tvrdá data

Sylvie S. narozena 1986, porod – nepodařilo se k němu zjistit informace. Vyrůstala v úplné rodině. V dětství vyrůstala u rodičů v tzv. „ghetu“ Romů na Slovensku. Docházela do zvláštní školy, učení jí nebavilo, jednou propadla, měla problémy s chováním. Již od třinácti let se dopouštěla krádeží. Od třinácti let se v partě setkávala s čicháním toulenu, kterému také propadla. Domnívá se, že jí to psychicky poznamenalo, ale nedokázala si to odříct.

Vedení zahálčivého života jí vyhovovalo, škola jí nebavila. Krádeže a následný prodej zboží zajišťoval prostředky převážně na toulenu, případně cigarety a alkohol. I přes skutečnost, že byla opakovaně stíhána policií, pokračovala v páchání trestné činnosti. Postupně se pod vlivem toulenu dopouštěla i závažnějších skutků, například loupeže.

Učila se špatně, měla čtyřky i pětky, škola jí vůbec nebavila, rodiče jí nenutily, aby školu navštěvovala, měla mnoho neomluvených hodin. Ve třídě měla jen jednu kamarádku, ostatní ji nezajímali. Myslí si, že byla již vyspělejší a vyzrálejší a proto se spíše zdržovala s partou.

4.2.2 Schopnosti obecné

Po prostudování tvrdých dat klientky, studiu dokumentace, rodinné a sociální anamnézy lze usuzovat na nízkou úroveň rozumových schopností klientky. Paměťové schopnosti jsou zhoršené. Lze se domnívat, že zde došlo k ovlivnění kvality mozku dlouhodobým čicháním toulenu a později nitrožilním užíváním pervitinu.

4.2.3 Schopnosti speciální

Klientka byla od počátku ve zvláštní škole. Špatný prospěch byl zapříčiněn nezájmem o učivo, lajdáctvím, nepozorností a později i záškoláctvím. Stejně tak přispěl nezájem rodičů o rozvíjení rozumových schopností a socializaci a jejich vlastní úroveň socializace a úroveň vzdělanosti. Čtení a psaní činí klientce značné potíže. Obojí činí jen velmi pomalu, některým slovům nerozumí, píše pomalu a kostrbatě. V tomto případě lze uvést, že klientka má jen negativní speciální schopnosti.

4.2.4 Vlastnosti temperamentové

Klientka je emociálně vzrušivá, v některých situacích se dokáže hůře ovládat. V napjatých situacích výrazná gestikulace někdy i pokusy o útočnou slovní reakci. Pod vlivem toulenu má sklony i k násilnému jednání. Klientka je neklidná, ráda mění postoje v závislosti na vzniklou situaci.

Temperamentově se jedná spíše o choleričku se sklonem k extroverzi.

4.2.5 Vlastnosti charakterové

Postoj klientky ke společnosti a státnímu zřízení je negativní. Příliš neuznává hodnoty, nemá vypěstován žádný vztah k přírodě či životnímu prostředí. Uvádí, že nad těmito věcmi nikdy nepřemýšlela. Není věřící a nechápe, jak někdo může věřit na nějakého boha. Není čestná, nemá snahu k nápravě, ani snahu k socializaci. Ráda lže a odvádí pozornost od svých skutků udáváním jiných nebo svalováním viny na jiné. Má ráda svou rodinu, ale nejvíce

babičku, ke které se uchyluje, zejména když něco provede. Kamarádí jen s lidmi ze své party, kteří s ní jsou ochotni krást, ostatní nemá ráda. Ráda se po nocích toulá po městě, pohybuje se v hernách a restauracích kde příležitostně krade. Je poměrně sebevědomá, při kontaktu se chová suverénně.

V případě klientky se domnívám, že se u ní jedná o disociální poruchu osobnosti, lze usuzovat i na poruchu socializace, tzv. deviaci.

4.3.1 Pozitivní projevy klienta

U klientky nebyl nalezen pozitivní projev. Klientka sama ani nemá snahu o řešení své situace.

4.3.2 Negativní projevy klienta

Z případové studie, výsledků použitých metod psychologie lze usuzovat na následující negativní projevy klientky :

- nedobrovolný klient,
- osoba závislá na alkoholu a drogách (Pešatová, 2004, str. 24).

4.4 Navrhovaná opatření

4.4.1 Opatření sociální

- spolupráce s kurátorem (možnost vhodného vedení, pohovory, kontrola zda postupně řeší svou sociální situaci),
- poradenská služba /odbor soc. péče/,
- nalézt vhodné zaměstnání.

4.4.2 Opatření psychologické

- individuální popř. skupinová psychoterapie (řešení vztahových problémů, budování rodiny, odvyknutí zneužívání toulenu).

4.4.3 Opatření vzdělávací

- doplnění vzdělání, příp. rekvalifikační kurz .

4.5 Doporučení

Z tohoto souhrnu lze čerpat inspiraci ohledně zásadní otázky, jak postihnout různé příčiny a podoby delikvence dětí a mládeže. Diskuse o tom, jak by měla společnost zacházet s mladistvými pachateli trestných činů nebo s mladými lidmi, u nichž je vysoké riziko společenské selhání, se u nás vede na odpovědných ministerstvech, mezi odborníky i v médiích. Devastační účinky klasického věznění na osobní vývoj zejména mladistvých pachatelů jsou dnes také všeobecně uznány. V západních demokratických státech se užívá různých alternativ trestu odnětí svobody (dohled, narovnání mezi pachatelem a obětí, veřejně prospěšné práce, návštěva denních center aj.).(Matoušek, 1996) V naší společnosti je v tomto směru jistě přínosem existence speciálního zákona č. 218/2003 Sb.

Tato případová studie mi významnou měrou napomohla proniknout hlouběji do problematiky kriminality mládeže z romské komunity, porozumět alespoň částečně psychologii osobnosti, vlivu sociálního prostředí na vývoj osobnosti a v neposlední řadě poznat obrovský devastační účinek drog na vývoj osobnosti a i na psychiku dospělého člověka. Tyto poznatky jistě využiji ve své práci.